	Rs.	As.
Akbarnāmah, with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each ...	Rs. 55	8
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	17	8
Arabic Bibliography, by Dr. A Sprenger @ /10/	0	10
*Bādshāhnāmah, with Index, Fasc 1-19 @ /10/ each	11	14
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ /10/ each	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each ...	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc 1-3 @ 1/- each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix Fasc. 1-21 @ 1/8/ each	31	8
Farhang-i-Rashidi, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each	21	0
Fihrist-i-Tusi, or Tūsy's list of Shy'ah Books, Fasc 1-4 @ 1/- each .	4	0
Futūh-ush-Shām of Wāqidī, Fasc. 1-9 @ /10/ each	5	10
Ditto of Azādī, Fasc. 1-4 @ /10/ each ...	2	8
History of Gujarat	1	[illegible]
Haft Āsmān, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ /12/ each ..	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/ each ..	7	8
Iqbālnamah-i-Jahāngīrī, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	51	0
Ma'āsir-i-'Ālamgīrī, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Ma'āsir-i-Rahīmī, Part I, Fasc. 1	2	0
Maasir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10 Index to Vol. I, Fasc 10-11; Index to Vol II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ /1/ each	35	0
Maghāzi of Wāqidī, Fasc. 1-5 @ /10/ each	3	2
Muntakhabu-t-Tawārīkh, Fasc. 1-15 @ 10/ each	9	6
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/- each	16	0
Muntakhabu-l-Lubāb, Fasc 1-19 @ /10/ each...	11	14
Ditto Part 3, Fasc. 1	1	0
Nukhbatu-l-Fikr, Fasc. 1 @ /10/	0	10
Nizāmī's Khiradnāmah-i Iskandari Fasc 1-2 @ /12 each .	1	8
Qawaninu 's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott ..	5	0
Riyāzu-s-Salātīn. Fasc. 1-5 @ /10/ each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/-	5	0
Tadhkira-i-Khushnavisān	1	0
Tabaquat-i-Nasiri (English), Fasc 1-14 @ 1/- each ...	14	0
Ditto Index	1	0
Tarikh-i-Firūz Shāhi of Ziyāu-d-din Barni, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Tārikh-i-Firūzshahi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each ...	3	0
Tuzuk-i-Jahāngīrī (Eng.) Fasc 1 @ 1/-	1	0
Wis o Rāmin, Fasc. 1-5 @ /10/ each	3	2
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ /10/ each .	10	10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

	Rs.	As.
ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/- each	20	0
PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1870 to 1904 @ /8/ per No.		
JOURNAL of the Asiatic Society for 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/- per No. to Non-Members.		

N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos in each Volume.

	Rs.	As.
Journal and Proceedings, N.S., 1905, to date (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), @ 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.		
Memoirs, 1905, to date. Price varies from number to number. Discount of 25% to Members.		
Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883	3	0
Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, Part I, A to E; Part 2. F to M	4	0
Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to, @ 6/- each . ..	18	0
Kaçmiraçabdāmrta, Parts I and II @ 1/8/	3	0
Persian Translation of Haji Baba of Ispahan, by Haji Shaikh Ahmad-i-Kirmani, and edited with notes by Major D. C. Phillott. .	10	0
Notice of Sanskrit Manuscripts Fasc. 1-34 @ 1/- each ...	34	0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ...	5	0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

15-5-10.

Books are supplied by V.P.P

		Rs.	As.
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc 1-9 @ 1/- each	Rs	9	0
*Mārkaṇḍeya Purāṇa, Fasc. 5-7 @ /10/ each		1	14
*Mimāṁsā Darçana, Fasc. 10-19 @ /10/ each		6	4
Nyāyavārtika, Fasc 1-6 @ /10/ each		3	12
*Nirukta, Vol IV, Fasc 1-8 @ /10/ each		5	0
*Nītisāra, Fasc. 3-5 @ /10/ each		1	14
Nityâcārapaddhati, Fasc 1-7 @ /10/ each		4	6
Nityācārapradīpa, Vol. I, Fasc 1-8, Vol. II, Fasc. 1-2, @ /10/ each		6	4
Nyāyabindutīkā, Fasc. 1 @ /10/ each		0	10
*Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa, Vol I, Fasc 2-6; Vol. II, Fasc. 1-3 @ /10/ each		5	0
Padumāwati, Fasc 1-5 @ 2/-		10	0
*Pariçiṣta Parvan, Fasc. 3-5 @ /10/ each		1	14
Prākṛta-Paiṅgalam, Fasc 1-7 @ /10/ each		4	6
Parīkṣā Mukhasutra		1	0
Prithvirāj Rāsa, Part II Fasc. 1-5 @ /10/ each		3	2
Ditto (English) Part II, Fasc 1 @ 1/- each		1	0
Prākṛta Lakṣaṇam, Fasc. 1 @ /1/8 each		1	8
Parāçara Smṛti, Vol I, Fasc 1-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /10/ each		12	8
Parāçara Institutes of (English) @ 1/- each		1	0
Parīkṣamukha Sutram		1	0
Prabandhacintāmaṇi English) Fasc 1-3 @ 1/4/ each		3	12
Rasarṇavam Fasc. 1-2 ...		2	8
Saddarçana-Samuccaya Fasc. 1-2 @ /10/ each		1	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, Vols I, Fasc. 7-10; II, 1 6; III 1-7; IV, [illegible]; V, 1 8 @ /10/ each		19	6
Samarāicca Kaha Fasc 1-2, @ /10/		1	4
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, Fasc 1-4 @ /10/ each		2	8
Ditto (English) Fasc 1-3 @ 1/- each		3	0
*Saṅkara Vijaya Fasc 2 3 @ /10/ each		1	4
Srāddha Kriyā Kaumudī, Fasc 1-6 @ /10 each		3	12
Sragdharā Stotra (Sanskrit and Tibetan)		2	[illegible]
*Srauta Sutra Latyayan, Fasc 4 9 @ /10/ each		3	12
*Ditto Asbalayana Fasc 4-11 @ /10/ each		5	0
Suçruta Saṁhitā, (Eng) Fasc 1 @ 1/- each		1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc 1-4 @ /10/ each		2	8
Surya Siddhanta, Fasc 1		1	4
*Taittireya Brahmana, Fasc, 11-25 @ /10/ each		9	6
Ditto Pratisakhya, Fasc 1-3 @ /10/ each		1	14
*Taittirīya Saṁhitā, Fasc. 27-45 @ /10/ each		11	14
*Tāṇḍya Brāhmana Fasc 10-19 @ /10/ each		6	4
Tantra Vārtika (English) Fasc 1 6 @ /1/4		7	8
*Tattva Cintāmaṇi Vol I, Fasc 1-9; Vol II, Fasc. 2-10; Vol III, Fasc 1 2; Vol IV, Fasc 1; Vol V, Fasc 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /10/ each		28	12
Tattvārthādhigama Sutram, Fasc 1-3 @ /10/		1	14
Trikāṇda-Maṇdanam, Fasc 1-3 @ /10/		1	14
Tul'si Satsai Fasc 1-5 @ /10/		3	2
*Upamita bhava-prapañca-kathā, Fasc 1, 5-14 @ /10/ each		6	14
Uvāsagadasāo, (Text and English) Fasc 1-6 @ 1/-		6	0
Vallala Carita, Fasc 1 @ /10/		0	10
Varṣa Kriyā Kaumudī, Fasc 1-6 @ /10/		3	12
*Vāyu Purāna Vol I, Fasc 3 6; Vol II Fasc 1-7; @ /10/ each		6	14
Vidhana Pārijāta, Fasc. 1-8, Vol II, Fasc 1 @ /10/		5	10
Ditto Vol II Fasc 2-3, @ 1/4		2	8
Vivādaratnākara, Fasc 1-7 @ /10/ each		4	6
Vrhat Svayambhū Purāna, Fasc 1-6 @ /10/ ...		3	12
*Yoga Aphorisms of Patanjali, Fasc 3-5 @ /10/ each		1	14
Yogaśāstra, Fasc 1-2		2	8

Tibetan Series.

		Rs.	As.
Bauddhastotrasangraha, Vol I		2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, @ 1/- each		4	0
Nyayabindu of Dharmakirti, Fasc 1		1	0
Pag-Sam S'hi Tin, Fasc 1-4 @ 1/- each		4	0
Rtogs brjod dpag hkhri S'iñ (Tib & Sans Avadāna Kalpalatā) Vol I, Fasc 1-7 Vol II, Fasc 1-5 @ 1/- each		12	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc 1-5; Vol II, Fasc 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each		14	0

Arabic and Persian Series.

		Rs.	As.
'Alamgīrnāmah, with Index, (Text) Fasc 1-13 @ /10/ each		8	2
Al-Muqaddasi (English) Vol I, Fasc 1-3 @ 1/-		3	0
Āīn-i-Akbarī, Fasc, 1-22 @ 1/8/ each		33	0
Ditto (English) Vol I, Fasc. 1-7, Vol II, Fasc 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 2/- each		34	0

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

دیوان بیرام خان خانخانان

بسم الله الرحمن الرحیم

شهی که بگذرد از نه سپهر افسر او [1]
اگر غلام علي نیست خاک بر سر او
ولي والي والا امیر عرش جناب
که هست خسرو خاور کمینه چاکر او
در مدینهٔ علم آنکه از کمال شرف
فتاده‌اند سران همچو خاک بر در او
ز فید خسروی هر دو کون آزاد ست
کسی که از دل و جان شد غلام قنبر او
بعهد هیچ پیمبر کسی نبود که بود
برادر و خسر و ابن عم پیمبر او
بلی ز مادر دهرش نزاد طفل نظیر
کسی که همچو پیمبر بود برادر او
درون خانه و رکن حجره بیت شرف
ز بعد آنکه تولد نمود مادر او
بجز رسول بروی کسی نظر نکشاد
که در ازل نظری داشتی بمنظر او
بوقت غسل اران گست از بری به بری
که زحمتی نبرد دست حضرت از سر او

---

[1] These two opening lines are quoted by Badā'uni

Dīvān-i-Bayrām Khān

خجسته نام وی آندم امیر نحل نهاد
که داد شهد زسبابه‌اش بشکر او
نتافت روی ز حق رخ به بیش بت ننهاد
مکرم است ز هر وجه وجه از هر او
بجان نهاد قدم بر فراش پاک رسول
چرا که از همه رو پاک بود بستر او
بی خطاب سلونی مهندسان سپهر
کنند از سر خود پایهای منبر او
لوای حمد ببین بر سرش بروز قیام
مبین بتاج سلیمان و مرغ بر سر او
بخوان لحمک لحمی ز شهد قول رسول
حدیث طیر غذای خوشیست در خور او
نشد بغیر میسر که از عنایت حق
عمل بآیت نجوی شود میسر او
ز سد باب خلایق بحکم بسته فشد
از انزمان که بدولت کشاده شد در او
اگر چه نیست برابر بهل اتی شوفی
بخوان ولکم الله در برابر او
عنایت حق و لطف رسول و قوت روح
کمال رتبه بود در غزای خیبر او
بروز غزوهٔ خندق حدیث مخبر انام
برای مضل بود آیت مقرر او
قدم بدوش سرافراز دین نهاد بحکم
شکست گردن بت همچو برق پیکر او

برای او شه خـاور دو بار کرد رجـوع
بدان مثابه که مغـرب نمـود خاور او
امیر لشکر دین پیشـوای اهـل یقین
که هادی ره اسلام خـوانـد رهبـر او
بسلم اقـدم و درحلـم اعظمش فرمـود
چنانچـه داد اشارت بعلـم اکبـر او
پی حضور احد محضری نوشت چنـان
که جبرئیل امین شد گـواه محضر او
خدا کمـال عجایب ازو نمـود که بود
ظهـور داد علـي شمـهٔ ز مـظهـر او
مـراد حق ده پیمبـر ز قل تعالوا امـر
علي و فاطمـه بود و شبیر و شبـر او
عمل بعلـم و شجاعت برای وجود بفقـر
بود ز بعـد پیمبـر همین میسـر او
ز روی لو کشف و من عرف به نجم نظر
وجـوه صورت کونین شـد مصـور او
نظر بآدم و یحیی کلیـم و نوح و مسیح
برابر ست نظـر بـر جمـال انور او
نبي برتبـهٔ موسی فـروده عز و شرف
ولی بپایـهٔ هـارون که بـود همسر او
ز تاب تشنگي حشر خلـق را چه غمز
اگـر نصیب شود رشحـهٔ ز کوثـر او
بزور فضـل ید الله چو زر شدش همه کار
که سکـهٔ اسـد اللـه زدنـد بـر زر او

امام صفدر غالب که بود دولت دین
همیشه در کنف رایت مظفر او
همای قدر تو مرغیست کز علو جلال
گرفته ملک دو عالم صدای شهپر او
جهان جود ترا عرش اعظمی است که هست
برون ز دایرهٔ کاینات محور او
محیط فضل ترا ساحلی نه بیند اگر
هزار سال زند دست و پا شناور او
سخنوری که بجان آمدست نطق مسیح
به پیش فیض لب لعل روح پرور او
دلاوری که چو تیغ دوسر کشد ز غلاف
شود دو نیم دل شیر چرخ در بر او
بکوه قاف چو خنجر کشد بروز مصاف
شود شکاف شکاف از نهیب خنجر او
چو وقت حمله زند بانگ بر تکاور خویش
قدم بقلهٔ گردون نهد تکاور او
شه ستاره حشم آفتاب ماه علم
که مهر یکه سواری بود ز لشکر او
پناه کشور عصمت که چشم گردش دور
ندیده گرد مخالف بگرد کشور او
سموم قهر تو بر هر قبیلهٔ که گذشت
ز قوم عاد خبر داد و داد صرصر او
محبت تو بود بر حرامزاده حرام
بغز آنکه حدیث نبیست باور او

درین حدیث یکی سفته گوهر عجبی
که یاد جوهر جانم نثار گوهر او
محبت شه مردان مجو زبی پدری
که دست غیر گرفتست پای مادر او
چو وقت حمله عدو موج بحر تیغ تو دید
فرو نشست شرار وجود بر سر او
نیامده بنظر مالکان هاویه را
سیاه روی تر از دشمن مکدر او
شمیم جعد تو گر بگذرد بکشور چین
ز رشک خاک شود نافهای اذفر او
اگر ز جود تو گویند در برابر بحر
ز شرم آب شود بحر در برابر او
بود بروی زمین قصری از ریاض بهشت
تبارک الله ازان روضهٔ مطهر او
کبوتران حریمش که محرم حرمند
چو جبرئیل امین است هر کبوتر او
خوش آن زمان که شود توتیای دیدهٔ من
غبار خاک ره مشهد منور او
هزار بار بود خوشترم ز بوی بهار
شمیم رایحهٔ مرقد معطر او
اسیر سلسلهٔ اوست جان من که بود
کمند گردن جان گیسوی معنبر او
شها غلام تو بودم که از عنایت دست
که گسسته سلطنت ظاهری میسر او

ولي بخاک جناب تو روی خویش نسود
ازان چه سود که در چرخ سود افسر او
ز هجر خاک درت حال ابتری دارد
ز گردش فلک و اختر ستمگر او
امیدوار چنانم که از کمال کرم
نظر دریغ نداري ز حال ابتر او
همیشه تا که بچرخند ثابت و سیار
بگرد این کرهٔ ذات البروج و اختر او
عدوی جاه تو پیوسته باد سر گردان
همیشه درد سری کم مباد از سر او

چون در مراجعت خسرو دین رایت هدا
اعلام کفر گشت نگونسار جابجا
بنمود در بلاد ختن چتر لاله گون
بشکست در سواد حبش قیرگون لوا
برکند میخهای سرا پردهٔ شاه رنگ
چون کندلان خسرو چین دید در هوا
در ته مداد چون مگس از تار عنکبوت
از چنگ باز صبح چو شد زاغ شب رها
چون باز صبح بال بپرواز کرد باز
آورد در زمان سر نسرین زیر پا
طاوس را کسود در کنج انسراح
خفاش را فرود عمر کنج انزوا

چون بار دار صبح فرو کوفت طبل زر
مرغابیان شام رمیدند زان صدا
گلچهر مهر چون ز پس پرده رخ نمود
گردون نثار کرد جواهر بسر و نما
چون تار زر کشید بغابون خویش مهر
در حال جنتر زحل افتاد از نوا
صاحب عیار دوز ز بس امتحان نمود
گردید عین سنگ محک سر بسر طلا
بنمود مهر تا ید بیضا کلیم وار
فرعون گشت غرق بلی انه طغی
بگذشت لعل و سرانر آن ضحی رسید
یعنی که باشد از پی و اللیل و الضحی
سلطان ملک روم ز مشرق علم کشید
سالار خیل زنگ بمغرب گرفت جا
تاکشته تیغ رامح خور نیزه بلند
نابود شد سماک چو سیماب در سما
پیدا شد از افق علم سرخ آفتاب
چون پرتوی ز رادت سلطان اولیا
شاهی سپهر کوکبه عرش منزلت
سلطان بوالحسن علی موسی رضا
شاهی که در مقام صفا همچو مصطفی است
بالا نشین صدر نشینان اصطفا
صدری که در جهان رضا مثل مرتضی است
شاه سریر صفه ایوان ارتضا

ماهی که بود روشنی چشم فاطمه
شاهی که بود خرمی جان مصطفی
جمشید با مروت و خورشید باکرم
خاقان با سعادت و سلطان با صفا
از راه لطف واسطهٔ بخت بی زوال
از روی جاه پادشه تخت کبریا
هم روح فیض گستر او باد روح بخش
هم لعل روح پرور او آب جانفزا
محو صفات اوست اگر فضل اگر کمال
محتاج ذات اوست اگر شاه اگر گدا
حرف ثنای اوست اگر قطعه گر غزل
بهر دعای اوست اگر مدح اگر ثنا
در پیش ماه عارض او مهر چون سهیل
در جنب قصر مرقد او چرخ چون سها
قصری که گنبدش چو دل صاف اصفیا
از روی دل بگنبد گردون دهد ضیا
هم برق را ز شعلهٔ او چشم التفات
هم مهر را ز پرتو او عین انجلا
گرد حریم حرمت او گشته در طواف
همچون کبوتران حرم روح اصفیا
مائیم و از دو کون حصول رضای او
چون در دو کون حاصل ما نیست جز رضا
حقا که نیست آرزوی ما سوای او
بگسسته ایم تار تعلق ز ماسوا

سر ابیه شد ولد از بهر آن بود
آثار تو موافق اسرار مرتضا
از پرتو جمال کمال تو روشنست
انوار مصطفی معلای مجتبی
ای مهر راز نور جمال تو اقتباس
وی چرخ را بخاک جناب تو التجا
ای خرم از طواف درت جان متقین
وی روشن از غبار رهت چشم اتقیا
ای فطرت تو کاشف اسرار لو کشف
وی همت تو فاتح ابواب لا فتی
ای فکرت تو ناظر آثار مرسلین
وی خبرت تو حاضر اطوار انبیا
ای خاک آستان تو از عین منزلت
در چشم روشنان فلک به ز توتیا
زوار آستان ترا جان من نثار
خدام بارگاه ترا روح من فدا
پیوند من جدا نشود ز استان تو
روزی که بند بند من از هم شود جدا
جائی بجز در تو نگشتیم ملتجی
جز آستانهٔ تو نداریم ملتجا
احسان حضرت تو بشعرا دهد صله
الوان نعمت تو بعبرا زند صلا
چون دل ز غوص بحر عطای تو دم زند
گفتن نمی توان بر او حرف آشنا

نی در لسان سوای ثنای تو آرزو
نی در جنان ورای دعای تو مدعا
ظاهر نشد رضای خلاف تو از قدر
صادر نشد خلاف رضای تو از قضا
گر در قضای رفته نبودی رضای تو
واجب شدی قضای قضاهای ما مضی
آن ظالمی که ظلم شمارا مباح داشت
وان موذیي که زهر روا داشت بر شما
هم خون او بجمله مراتب بود مباح
هم قتل او بجمله مذاهب بود روا
شاها بصد امید جهانی ز هر طرف
آورده‌اند سوی درت روی التجا
در حضرت تو یافته اند آرزوی خویش
در کوی تست خاک شدن آرزوی ما
بیرم بر آر بهر دعایش کف نیاز
کز دست چون توی چه براید بجز دعا
تا در جدل مخالف لا میرود نعم
تا در سخن موافق چون میشود چرا
بادا مخالف تو بشکل نعم اسیر
سر تا قدم شگاف شده همچو فرق لا
فارغ موافق تو ز قید چرا و چون
خوشدل بصد فراغت و ایمن ز صد بلا

آن چرخ چیست کامده بر محورش مدار[1]
آن بدر کز میانه شهابش کند گذار
گاهی نموده چون حرکات فلک مسیر
گاهی گرفته چون طبقات زمین قرار
پیوسته چند حجره مقفل بروی هم
لیکن تمام آن بیکی قفل استوار
نی در ضوابط درجات وی اختلال
نی در قواعد حجرات وی انکسار
بر حجره عنکبوت و بود تار عنکبوت
از هر طرف کشیده خطوط نحیف زار
اجزای حجره گرچه ده و پنج می نهند
باشد بجز جزو خبردار هشت و چار
قول حکیم از لب او گشت منتشر
راز سپهر از دل او یافت انتشار
از بس که چون سپهر دهد راز دل برون
سوراخهاست سینهٔ او هم سپهر وار
گاه از برای دایرهٔ خور جلاجل است
گاهی از ابهر گوش سپهر ست گوشوار
قانون عالم است که استاد نقشبند
بر رویش از خطوط موافق کشیده تار
عالم کجا شوی بخطوط میان او
مانند طفل تا ننهی تخته بر کنار

---

[1] The lines marked thus * are quoted by Badā'ūni.

آئینه گرچه نیست و لیکن چو آئینه
سازد جمال شاهد مقصود آشکار
نی ماه و نی خورست ولی دارد از شرف
با ماه و خور مقابله فی اللیل والنهار
یونانی است ساکن کابل ولی بحکم
گاهی بروم سیر کند که بزنگبار
گاهی خبر ز مصر دهد گاه از حلب
گاهی ز جونه‌پور گهی از گوالیار
گاهی کند ز شرق حکایت گهی ز غرب
گاه از یمین حدیث کند گاه از یسار
مخبر ز هر مکان و مسافر بهر مقام
دانای هر بلاد و خبردار هر دیار
اعمای پر ملاحظه و لال پر سخن
بی فهم با فراست و بیهوش هوشیار
گر نیستش زبان سخن لیک بی سخن
دارد علاقهٔ بزبان سخن گذار
سر رشته‌اش ز کف نتوان داد زانکه هست
حبل متین و عروهٔ وثقی روزگار
گر کار و بار دور فلک نیست منقلب
چون اسب و قطب او شده بر یکدگر سوار
بطنش بر از کتاب سماویست معتبر
ام الکتاب نیز توان کردش اعتبار
وضعش که همچو لوح ز کرسی دهد نشان
افاق را ز کرسی و لوحست یادگار

چون خور ز نور و سایه نشان میدهد ولی
باشد مدام سایه و نورش بیک قرار
گه ننگرد سوی زر خورشید از احتشام
گاهی بیک بشیره مقید ز افتقار
برجی بود مدام پر از دری منیر
درجی بود مدام پر از در شاهوار
با آنکه می کند بمه و خور برابری
آمد بجان ز حلقه بگوشان شهریار
تا بر رخ مهش نظر افتد ز عین مهر
از هر طرف کشاده بود چشم انتظار
نادر بچشم کوکبهٔ آفتاب را
چون مهچهٔ لوای شهنشاه نامدار
پیوسته آسمان و زمین زیر حکم اوست
همچون نگین خاتم شاه جم اقتدار
بر کف نهاده خوان زری پر ز اشرفی
تا بر قدوم اشرف شاهان کند نثار
شاه بلند قدر همایون که از شرف
بر در گهش سپهر نهد روی افتخار
عیسی مکان نوح زمان خلیل خوان
یوسف رخ کلیم وقار خضر شعار
گردون شکوه عرش جناب سپهر قدر
خورشید چتر چرخ سریر فلک مدار
از راه قدر جاه جو جمشید کام بخش
وز روی فیض جود چو خورشید کامگار

در رنگ جود او نبود فیض در سحاب
همسنگ حلم او نبود کوه در وقار
نخلیست قامتش که حقایق دهد ثمر
بازیست خاطرش که معارف کند شکار
لعل گهر فشان وی از درج معرفت
هردم هزار گوهر معنی کند نثار
فضلی که گشته در همه افاق مشتهر
از کمترین تلامذه اش یافت اشتهار
چون مهر و ماه بهر وی از راه قدر جاه
برپا کنند خیمه و خرگاه روزبار
میخ و طناب خیمه شود از شهاب و نجم
گردد بگود خرگه او هاله چون نوار
از فر بخت و دولت شاه ملک سپاه
چون یکنفر نفیر کشد وقت کارزار
زان یکنفر سپاه سکندر شود نفور
با صد نفیر فوج فریدون کند فرار
ای صفدری که تیغ دو رویت ز روی دست
یکروی ساخت کار دو عالم چو ذوالفقار
از تاب آفتاب حوادث ندید جور
هرکس که یافت سایهٔ لطف ترا جوار
افزون بود شمار عطای تو از عدد
بیرون بود عداد سخای تو از شمار
آمد ترا ز راه کمالات صد شرف
نی همچو خسروان دگر جمله از تبار

ور باشد افتخار شهان از تبار خویش
باشد تبار را بتو صد گونه افتخار
احرار بندگیٔ ترا دیده اتفاق
اخیار چاکري ترا کرده اختیار
از روی فیض بزم خوشت مجمع کرام
وز راه لطف خاک درت مرجع کبار
خورشید سان ضمیر منیر تو با صفا
آئینه وار خاطر صاف تو بی غبار
فوج تو بیشه ایست ز شیران نیزه وار
بزم تو گلشن ایست ز خوبان گلعذار
در مرغزار چرخ بود شکل کهکشان
یا آنکه مار صبح درو کرده رهگذار
یا در گذر ز حارس خیل تو خورده سهم
وز سهم خلد خویش فگنده بمرغزار
شاها من شکستهٔ دلخستهٔ حزین
دارم عریضهٔ ز سر لطف گوش دار
زانروز کز تصرف تقدیر ایزدي
شد رخصتم ز خطهٔ کابل بقندهار
از سوز اشتیاق جگر سوخت ته بته
وز داغ انتظار بدل ماند خار خار
در حسرت گل چمن آرای عارضت
با خار خار سوخت مرا داغ انتظار
بیزار زار بوده‌ام و بار زار تر
امسال صد برابر بیزار بلکه بار

زانجا که اعتقاد من و التفات تست
پیوسته بوده ام بوصالت امیدوار
دور از حضور نور جمالت نرفته بود
تا این زمان غبار غم از چشم اشکبار
امروز از غبار درت یافت روشنی
شکر خدا که روشنی دید از غبار
از روی شوق کلک بدیع نگار من
در حسب حال من غزلی میکند نگار
ای همچو من بگلشن کوی تو صد هزار
وی صد هزار چون من از عاشقان زار
قد ترا بسرو سهي نیست نسبتی
ای خوبتر ز سرو سهي صد هزار بار
هر کس که آفتاب فلک دید و عارضت
بی اختیار مهر ترا کرد اختیار
لطفی عنایتی کرمی شفقتی که ما
مسکین و مستمند و فقیریم و خاکسار
بیمار و بیقرار و گرفتار و دردمند
بیچاره و غریب و اسیریم و دلفکار
از دود دل شب شبه [1] کرد ار یک عام
وز آتش درون کرهٔ نار یک شرار

---

1 *Sic*, perhaps for سیه .

بر رخ ننشسته گرد ستم سربسر چو به
خون بسنه پاره پاره دل خسته چون انار
بیرم دوام وصل مجو از بتان که هست
در باغ دهر گاه خزان و گهی بهار

دین پرورا بجان و دلم مدح خوان تو
گر باشدم سپهر مددگار و بخت یار
بهر نثار بزم تو از بحر طبع خویش
دارم سفینها ز گهرهای آبدار
امروز شاعران دگر از کمال جهد
از شعر مستعار ندارند ننگ و عار
اشعار بنده چون دگران مستعار نیست
دارم هزار عار ز اشعار مستعار
ای دل چو داشتی ز لغز مدعای مدح
آن به که مدعا بدعا یابد اختصار
تا باد را شتاب بود خاک را درنگ
تا دهر را ثبات بود چرخ را مدار
بادا بقای عمر تو کامد مدار دهر
همچون اساس دولت و دین تو پایدار
حفظت بود پناه بهر آفریدهٔ
محفوظ باش در کنف آفریدگار

عقد قبق [1] ربود خدنگ تو از کجک
کرده از هلال صورت پروین شهاب حک
بهر تو کوی مهر نماید کدوی زر
بدر و هلال هم کدوی نقره هم کجک
یکیک بتان پای قبق جلوه‌گر شدند
اما بخوبی تو نبودند هیچ یک
ایشان اگر صبیح تو کان ملاحتی
در خوان حسن چاشني نیست چون نمک
از دلبران شریک نداري به نیکوئي
گفتن توان بحسن ترا لاشریک لک
آن دلبری که در صفت حسن و مردمي
نی در پری نظیر تو باشد نه در ملک
باشد محال جلوهٔ حسن تو از پري
رعنائي تذرو کجا دید شب پرک
چون گویم از لب تو که جانرا هدیه ایست
جانرا عطیهٔ که هدایا ست مشترک
دشنام میدهي و لب خویش میگزي
آری علاج تلخي می نیست جز گزک
جانا مرا بسنگ جفا امتحان مکن
زیرا که نیست نقد مرا حاجت محک
تا بنگرم بچشم تو پنهان ز مردمان
خواهم شود نشانهٔ تیر تو مردمک

---

1 This poem is quoted by Abul-Fazl in the Akbar-Nama, Vol. I, p. 336.

ملک تو گشت خسروی ملک جان و دل
دست قضا بنام بتان چون فگند جک
جز بر قد تو راست نیامد قبای ناز
تا غنچه را ز اطلس فیروزه شد قدک
روز قبق سپهر برد قوس زرنگار
طیار از شهاب و دو قطبش زه و پلک
کز روی دست پیشکش صفدری کند
کز سهم او فتاده بخورشید دل طپک
شاه جهان محمد اکبر جلال دین
کو حرف ظلم از ورق چرخ ساخت حک

از بهر فتح کار وی از لطف کارساز
نی احتیاج لشکر و نی حاجت کمک
در مهد تربیت ز امین امان او
ایمن شد از مکید مکان طفل شیرمک
رطب اللسانم از رطب وصف او مدام
بادا پناه نخل قدش صاحب فدک
هرگه برآمده سوی بحر از پی شکار
تا صید شست و دست کند ماهی و بطک
از شست و دست او دو کشش دیده تیر و شست
در سحر چرخ و ساحل دریا بغیر شک
آن از کشش درآمده در سینهٔ سماک
وین در کشش برآمده از دیدهٔ سمک

در چابکي یکی چو نبود ز صد هزار
نی صد هزار بلکه هزاران هزار لک
همچون ستارهٔ که بود بر سر شهاب
تیرت ندوی نقره بدر برد بر ملک
تیرت بهر کدو که مثال تفک رسید
گردید چون نشانه زده مهرهٔ تفک
صباغ کارخانهٔ قدرت ز روی قدر
بهر قدت ز اطلس گردون کند قدک
گر خسروان بحرف تو انگشت مي نهند
خواهند حک زنند ولی میزنند جک
از قوت تو مغز غضنفر خورد شغال
وز قدرت تو شهپر شاهین کند بزک
از عدل تو بباز تعظم کند تذرو
وز حکم تو بباشه تحکم کند کرک
از هیبت تو مور درد شیر را جگر
وز سطوت تو پشه زند پیل را کتک
ترک فلک بقصر جلال تو پاسبان
خیل ملک سپاه جمال ترا یزک
هم بام چرخ چرغ جلال ترا تعز
هم فصر عرش مرغ علو ترا کتک
از سعي باز دار جلالت بیک نفس
باز سفید صبح برون آمد از تولک
در بزم احترام تو افلاک نه طبق
بر خوان احتشام تو خورشید یک چورک

هم دست تو زموج دهد بحر را سمور
هم لطف تو ز برف دهد کوه را ایوک
زین شد هلال و مهر و مه از هر طرف جناق
آمد شهب عنان و ز پروین پرو تو بک
جوزا دهانه کشت و گل افشار شد نباث
شد راس کلّکی و ذنب شد درو سکک
قوس قزح قلاده قطاسش عمود صبح
آنکه شفق عنابي زردوزي برک
تفکش ز کهکشان شد و از فرقدان رکاب
تا زین نهند بهر تو بر توسن فلک
آن قلزمیست بحر نوال تو کاندرو
باشد قطار بختي افلاک اشترک
شکر خدا که خوشدلي از دولت پدر
شکر دگر که فارغي از کلفت عمک
بیرم غلام تست بهر کشوری که هست
خواهي دمشق خواه حلب خواه بعلبک

تا ابر نو بهار ز تاثیر نامیه
پیوسته سرخ و زرد کند باغ را خجک
هم سرخرو محب تو در رنگ لاله باد
هم زرد رو عدوی تو همرنگ اسپرک
رقاص خوشخرام تو هردم بصد مقام
اسپ نوای خصم تو افتاده چون خرک

پای موافقان تـــو بـــر هشتمین سپهر
جـای مخالفان تـــو در هفتمین درک

زهی دو زلف تو غارت نمای کشور دین
زهی دو چشم تو حیرت فزای اهل یقین
بنفشه سنبـــل زلف تـــرا کمیـــنه غلام
غزاله غمـــزهٔ چـــشم تـــرا غلام کمین
اسیر تســـت پـــري چهرگان عرصهٔ هند
غلام تســـت سـهي قامتان کشور چین
بخانهٔ دل اهـــل یقین تـــو شمع منیر
به درج سینهٔ ارباب دین چو دُرّ ثمین
زمان زمان روم از خود و دمبدم نگـــرم
که لحظه لحظه کشد غمزهٔ تو خنجر کین
نهال قـــد تو زینت فزای زین خدنگ
کمند زلف تـــو مردم ربای خانهٔ زین
فریب داده بدل آن دو نـــرگس جادو
قرار بـــرده ز جان آن دو سنبل مشکین
چنین جمال نکو در جهان نمي بیـــنم
که دور آفت چشم بد از جمال تو دور (sic)
ز اوج حسن اگر ســـر بر آسمان سایند
فدای تـــو همـــهٔ مهوشان روی زمین
در یگانـــه جمیل زمانـــه دریا خـــان
کـــه هست مملکت خوبیت بزیر نگین

بخدمت تو دل گلرخان لاله عذار بدرگه تو سر مهوشان زهره جبین
مرا ز جان و سر و دین و دل عزیز تری فدای تو سر و جان و نثار تو دل و دین
اگرچه نیست بچشمم بقدر نیم لری کرم بوصف رخت بگذرد شهور سنین
بعرض حال توجه کنم که مستغنیست عروس حسن و جمالت ز زینت تحسین
بتا قریب بسالیست کز وصال تو دورم برین شدست بخونریز من سپهر برین
ازان زمان که فتادم ز درگه تو جدا بآه و ناله انیسم بدرد و غصه قرین
مرا نه خاطر خرم مرا نه سینهٔ شاد مرا نه روز قرار و نه شب بود تسکین
گهی ز هجر بگریم به نعرهای بلند گهی ز درد بنالم بنالهای حزین
اگرچه هست جدا از مه جمال توام خرابی دل بیخان و مان بدین آئین
ولی بمذهب اهل وفا گنه کارم که زنده بی لب لعل تو مانده ام چندین
گناه کارم و امید عفو می دارم بجرم بنده چه بینی بعفو خویش ببین
اگرچه از غم دوری و درد مهجوری ندیده روی تو جان داده بیرم مسکین
ز اهل درد دعای بقای حسن ترا اجابتست بآمین جبرئیل امین
هزار سال بمان در کمال حسن و جمال برای خرمی جان عاشقان آمین

ذات تو که در کنه کمالش نرسد کس
از وصف مبراست تعالی و تقدس
ذکر همه تعظیم تو و اسم تو اعظم
فکر همه تقدیس تو و ذات تو اقدس
نی واقف اطوار تو اشباح مطهر
نی کاشف اسرار تو ارواح مقدس
لطف و کرمت داده بدرویش و توانگر
گه خرقهٔ پشمینه گهی جبهٔ اطلس

درگاه ترا پیر زحل هندوی دربان
هندوی ترا ترک فلک بندهٔ چرکس
نفسی که برای تو کند ترک نفایس
او در همه آفاق ز انفس بود انفس
صنعت بسر خامهٔ تقدیر بیاراست
رخسار دلارای بابروی مقوس
از حسن دلارای تو در ناز و نیاز اند
پیران کهن پوش و جوانان ملبس
گه نشاء اثار تو در سبزهٔ نوخیز
گه پرتو رخسار تو در لالهٔ نورس
آن لحظه که از دمدمهٔ روز قیامت
کردند خلایق بدمی ابکم و اخرس
فریاد کنان جمله سر از پا نشناسند
از لطف بفریاد من بی سر و پا رس
چون بیسرم دلسوخته را جز تو کسی نیست
رحمی بمن سوختهٔ بیدل بیکس

جذبهٔ عشق میکشد سوی توام ز هر طرف
محنت هجر میکشد رحم کن ای شه نجف
در دل مقبلان بود مهر تو ورنه کی شود
نام تو نقش هر نگین عشق تو دُر هر صدف
جان که بود شریفتر گوهر مخزن دلم
فرش ره سگان تو گر شودم زهی شرف

اختر برج هل اتی گوهر درج لا فتی
شاه سوار لوکشف کنج نثار من شرف
گلبن گلشن صفا سرو حدیقهٔ وفا
راهنمای انما مژده رسان لا تخف
منتظران صبح را مهر رخ تو منتظر
معتکفان شام را خاک در تو معتکف
مهر شود اگر نشد مشتري جمال تو
ناشده روز درمیان تیر زوال را هدف
پیر فلک بعمر خود جسته ولی نیافته
مادر امهات را مثل تو دیگری خلف
قصهٔ دیو و بند او هرکه شنید داندت
سابق حال ماضي وقت ما سلف [1]
از ره اعتقاد کن صوف ره سگان او
بیرم اگر دمي کني عمر عزیز را تلف

تا سرو دید نازکي آن نهال را | از سر نهاد دغدغهٔ اعتدال را
سودای کاکل وغم زلف تو ای پري | دیوانه ساخت خلوتیان خیال را
دارم خیال کام دلی زان دهن ولی | نتوان خیال بود خیال محال را
چون خود مثال آهوی وحشي رمیده ام | تا خود چگونه رام کنم آن غزال را
هر بیدلی که محنت شام فراق دید | دانست قدر نعمت صبح وصال ر

[1] This line is defective in the MS. Perhaps the original verse ran as follows:—

سابق حال ما مضی سالف وقت ما سلف

فکر میان و سر دهانت ز روی حال درهم شکست سلسلهٔ قیل و قال را
بیرم بگو که صورت حال مقال تو در قید قیل و قال کشد اهل حال را

خوبان چو دلم زار دگر نیست شما را زار دگر و بار دگر نیست شما را
بازار شما با دگران گرم و لیکن چون بنده خریدار دگر نیست شما را
زین گونه که با مهر و وفا کار ندارند جز جور و جفا کار دگر نیست شما را
ما را بره عشق ز غم خوار مدارید چون عاشق غمخوار دگر نیست شما را
بسیار جفا بر دل بیرم نه پسندید چون یار وفادار دگر نیست شما را

بادشاه کشور خوبي محمد صادقست
یوسف کنعان محبوبي محمد صادقست
حسن یوسف خوبي او را کجا بیند بخواب
این که میگویم باین خوبي محمد صادقست
آنکه همچون یوسف صدیق از دیدار او
کرد نتوان صبر یعقوبي محمد صادقست
قامتش دل میبرد هردم باسلوب دگر
سرو باغ نادر اسلوبي محمد صادقست
کیست بیرم آنکه محبوب دل پر خون ما ست
غنچهٔ گلزار محبوبي محمد صادقشت

میخانه که جای طرب افزای لطیفی است
خوش جای لطیفی است عجب جای لطیفی است

سر منزل پاکان جهان است ازان رو
جائی بصفائی فرح افزای لطیفی است
ارام نگیرد دل میخواره بجائے
زین گونه که هر جانب او جای لطیفیی است
چون منزل رندان می آشام نباشد
هر جا که مقام خوش و ماوای لطیفی است
صحرای دلم جلوه که لاله رخان شد
از بهر تماشای تو صحرای لطیفی است
بربود تماشای لطیفی دل ما را
بیوم دل ما را چه تماشای لطیفی است

بی سخن داعیهٔ خون منش معلوم است
نیست پنهان که ز رنگ سخنش معلوم است
پیرهن نازک و از وی بدنش نازکتر
نازکي بدن از پیرهنش معلوم است
گرچه طوطي شده مشهور بشیرین سخنی
باوجود لب شکر شکنش معلوم است
صورت حال نیست که ار غایت لطف [1]
دانهٔ خال ز سیب ذقنش معلوم است
پیش لیلي نبود محنت مجنون مجهول
نزد شیرین الم کوهکنش معلوم است

---

[1] This line is defective in the MS. I suggest the insertion of نهان after حال.

راز در غنچهٔ شیرین سخنش پنهانست
ناز در طرهٔ عنبر شکنش معلوم است
با خرام قد رعنای تو در گلشن ناز
جلوهٔ سرو و هوای چمنش معلوم است
بیرم از آتش دل سوزد و روشن نکند
که بآن شمع بتان سوختنش معلوم است

شاه من از برای خدا زین گدا مرنج سوگند میدهم ز برای خدا مرنج
چون نسبت محبت ما بی نهایتست اندک حکایتی که شنیدی ز ما مرنج
از بیدلان هزار خطا عفو کرده اند از ما نرفته در نظرت یک خطا مرنج
زین بیش نیست تاب صبوري خدایرا یا خون من بریز همین لحظه یا مرنج
بیرم اگرچه نیست وفا رسم دلبران داني که نیست دلبر ما بیوفا مرنج

ماهي چو عارض تو منور نمیشود
سروی به قامت تو برابر نمیشود
سر خاک گشت در ره عشق تو و هنوز
سودای خاک پای تو از سر نمیشود
ناچار خو بمحنت هجران گرفته‌ایم
چون دولت وصال میسر نمیشود
نقاش جان بلوح جمالت کشیده است
شکلی که جز ترا متصور نمیشود
کلک قضا رقم زده در حسب حال من
هر نقش آرزو که مصور نمیشود

بیرم بــده رضا بقضائی که رفته است
چــون کارها خلاف مــقدر نمیــشود

گرد آن کاکل اگر باد صبا میگردد سبب تفرقــهٔ خاطر ما میگردد
هر نفس گرد سر کاکل او گشته صبا همه اسباب پریشانی ما میگردد
خاک برسر کنم از غم شده درآتش و آب که بگرد سر او باد چرا میگردد
تا لبش از دل پر خون رگ جان بازکشاد خون گرفته دل من گرد بلا میگردد
بیرم از کاکلش آویخته موئی بخیال همه جا سایه مثالش ز قفا میگردد

پیک صبا پیام مرا پیش یــار بر شرح غمی ز من بسوی غمگسار بر
این چشم همچو کاه مرا از ره کرم بردار ازین دیار و سوی آن دیار بر
آنکــه پی نظارهٔ بیگاه و گاه او بــا کاه گل پیــام سرایش بکار بر
حلوای خوان چرب زبانان هند را این قند پارسی ز سوی قندهار بر
خود را به بیقراری دل داده ام قرار با آن قرارگاه دلم این قرار بر
دارم هــزار داد ز بیــداد روزگار از راه لطف بر در او زینهار بر
ای نامه‌بر ز نامهٔ شوقم مپیچ سر این نامه را ز من بر آن نامدار بر
از روی درد شرح غمی کرده ام رقم حرف دوئی ز خامهٔ من یادگار بر
بیرم ز باغ چرخ مجو میوهٔ مراد چون کس نخورد از فلک بی مدار بر

سودا زده و بی سر و سامان شده‌ام باز آشفته و بد حال پریسان شده ام باز
نا یافته از شادی وصل تو حضوری دردا که اسیر غم هجران شده ام باز
ناکرده تحمل غم خود کرده ام اظهار از کرده و ناکرده پسیمان شده ام بار

محنت زدهٔ درد فراقم عجبی نیست گر مرتکب ناله و افغان شده ام باز
بیرم سر و سامان مطلب از من مجنون کز عشق بتی بی سر و سامان شده ام باز

ای همه فتنهٔ دوران ز قدم تا کاکل
لیک در فتنه‌گری از همه بالا کاکل
زان دو لب یک سخنم گوی که روز دو سه را
یا تمنای قدت میکشدم یا کاکل
کشور جان مرا ناخته پنهان قامت
راز پنهان مرا ساخته پیدا کاکل
کاکل بافته اش را الفی یافته ام
زان سبب کرده بجانم چو الف جا کاکل
کاکل و حلقهٔ زلفس که بود صورت آه
بهمین آه مرا ساخته رسوا کاکل
گرهٔ کاکل ازان باز کشائي که ترا
جمع گردد ز پریشاني دلها کاکل
صد گره در دل ازان کاکل پیچان دارم
نکشاید دل من تا نکند وا کاکل
گه شود بر سر من باعث غوغا قامت
گه بود در دل من مایهٔ سودا کاکل
بیرما تازه کند مشک معطر دل و جان
زان بتکرار کنم دمبدم انشا کاکل

در دل خیال ناوک دل دوز آن نهال   منزل گرفته همچو الف درمیان دال
یارب چه پیکري تو که صورت نگار عقل   صورت ندیده چون تو در آئینهٔ خیال
سروی چون تو ز گلشن ایام سر نخاست   از فرق تا قدم همه در حد اعتدال
در حلق تشنه ام دم آن تیغ آبدار   خوشتر بود ز چاشنيِ شربت زلال
بیرم کمال فهم حسن چیست خامشي   با آنکه در سخن گذرد از حسن کمال

گر بر آرم شعلهٔ از دل دهان میسوزدم
ور نهان دارم درون سینه جان میسوزدم
فی‌المثل گویا زبان من سخن‌گو اخگریست
بس که شرح آتش عشقت زبان میسوزدم
از وجودم مانده مشت استخوانی و هنوز
داغ هجران تو مغز استخوان میسوزدم
روز و شب از دود آه و آتش دل روشنست
این که عشقت آشکارا و نهان میسوزدم
بیرما آن بلبل بیخان و مانم در فراق
کز دل پر سوز هر شب آشیان میسوزدم

پیش آی که قربان سراپای تو گردم
بگذار که گرد قد و بالای تو گردم
مفتون لب لعل شکرخای تو باشم
مجنون سر زلف سمن سای تو گردم
گردی شوم و زیر قدمهای تو افتم
هر جا که روی خاک کف پاي تو گردم

هرگز نکنم گرمي عشق تو فراموش
پیوسته بدل داغ تمنای تو گردم
بینم رخ زیبای تو ز آئینهٔ عالم
هر سو که بگردم بتماشای تو گردم
روم از طرف روی دلارای تو بینم
هند از هوس زلف چلیپای تو گردم
چون سرمه برد گرد کف پای تو بیرم
گر دولت آن نیست که همپای تو گردم

عمریست مبتلای بلای تو بوده ام   رسوای عالمی ز برای تو بوده ام
پیوسته در کمند بلای تو ام اسیر   تا بوده‌ام اسیر بلای تو بوده ام
هر سو که رفته ام بهوای تو رفته ام   هر جا که بوده ام برضای تو بوده ام
هرگز خلاف رای تو کاری نکرده ام   تا بوده‌ام موافق رای تو بوده ام
مجنون عشق جنگله موی تو گشته ام   مفتون زلف غالیه سای تو بوده ام
گفتم چرا به مجلس اغیار بودهٔ   خندید و گفت بهر جفای تو بوده ام
بیرم فدای خود بدعا خواست بهر تو   یعنی که در دعای بقای تو بوده ام

نگارا بغیر تو یاری ندارم   بجز فکر وصل تو کاری ندارم
چنان اختیار وفای تو کردم   که دیگر بخود اختیاری ندارم
ز عشقت مرا اختیار تمامست   اگر پیش تو اعتباری ندارم
ز بدنامي تست اندیشه ورنی   ز رسوائي خویش عاری ندارم
اگر از تو پرسند تعظیم بیرم   بگو مثل او خاکساری ندارم

عمریست که در جان غم سودای تو دارم
دل در خم گیسوی سمن‌سای تو دارم
فردای قیامت که سر از خاک بر آرم
چون لاله بدل داغ تمنای تو دارم
نقد دل و جان گر طلبي از سر اخلاص
بالای دو دیده بته پای تو دارم
گفتم ز چه پروای من زار نداري
درخنده شد و گفت چه پروای تو دارم
از سرو و صنوبر نکشاید دل بیرم
زانرو که هوای قد و بالای تو دارم

بروی او گناهی جز نگاه خود نمیدانم
نمیدانم چه بد کردم گناه خود نمیدانم
چه میسوزي بتاب قهرم ای خورشید مه رویان
که غیر از سایهٔ لطفت پناه خود نمیدانم
خریداري بعشقت غیر جان خود نمي دانم
هواداري بکویت غیر آه خود نمي دانم
امیدم از تو بسیارست شاه من چو میداني
که جز خاک درت امیدگاه خود نمي دانم
گنه‌گارم به پیش یار بیرم لیک بر رویش
گناهی جز نگاه گاه گاه خود نمي دانم

از باد شد آن طرهٔ طرار پریشان یا شد بهوا نافهٔ تاتار پریشان
در سایهٔ شب جمع شود پرتو خورشید هرگه شود از کاکل او تار پریشان

جمعست دلم در خم آن طرۂ شبرنگ دل گم شود آری بشب تار پریشان
در باغ پریشانیم ار نکهت گل نیست شد بوی تو در ساحت گلزار پریشان
کم نیست پریشانیم از جان گرفتار بسیار گرفتارم و بسیار پریشان
تا چند پریشانی گفتار تو بیرم خوش نیست ترا این همه گفتار پریشان

ای برده اعتدال ز قدت نهال حسن
از لطف قامت تو بود اعتدال حسن
خورشید را زوال بود در حد کمال
خورشید بی زوال توئی در کمال حسن
چون حسن زآفتاب جمالت کمال یافت
یا رب مباد تا بقیامت زوال حسن
از مطلع وصال تو فیروز روز عشق
وز مصحف جمال تو فرخنده فال حسن
ای من غلام دیده وری کز کمال دید
بیند کمال حسن ازل در جمال حسن
بیرم مکن تخیل فرزانگی دگر
دیوانگی خوشست چو کردی خیال حسن

یکتائی سفید لطیف تو بر بدن
مانند شبنمی است که افتاده بر سمن
یکتائی و کشاده بران تار کاکلت
چون سنبلی است وا شده بر روی نسترن
یکتائی و درون وی آن چشم نازنین
جان درمیان پردۂ دل ساخته وطن

چون بر بدن تقرب یکتائی تو دید
در پردهٔ سوخت مردمک دیدهای من
بیرم که چشم خویش بیکتائی تو دوخت
از دل کشید رشتهٔ جان بهر دوختن

چو گرد باد روم سوی آستانهٔ او باین بهانه بگردم بگرد خانهٔ او
بآن امید که روزی گذر کند بسرم هزار سال نهم سر بر آستانهٔ او
بگرد خانهٔ او در دمی که خاک شوم کنید خاک مرا هم بگرد خانهٔ او
چنان زبانه زد از سوز سینه آتش دل که سوخت خرمن عمرم بیک زبانهٔ او
کبوتر حرمش گر شود حوالهٔ من بچشم خویش کنم فکر آب و دانهٔ او
جوانهاش که بر گرد او همي گردند به از هزار جوانست هر جوانهٔ او
ز سوز سینه چو بیرم سخن کند پیداست نشان داغ دل از حرف عاشقانهٔ او

همیشه درد و ملامت کشیده ام از تو
بلا و محنت بسیار دیده ام از تو
رسیده است بسی نامرادیم ز رقیب
اگر دمی بمرادی رسیده ام از تو
بهار حسن و جمالي ولی چه سود که من
بعمر خود گل وصلی نچیده ام از تو
وفا و مهر تو هرگز نمیرود ز دلم
اگرچه مهر و وفائی ندیده ام از تو
ز بزم عیش و فراغت رمیده چون بیرم
بکنج محنت و غم آرمیده ام از تو

من کیستم عنان دل از دست دادهٔ از دست دل براه غم از پا فتادهٔ
دیوانه وار در کمر و کوه کشتهٔ بی اختیار سر به بیابان نهادهٔ
هم چشم جان بصورت جانان کشودهٔ هم خون دل ز دیدهٔ گریان کشادهٔ
نا دیده غیر دیدهٔ غمدیده ساغری ناخورده بعد خون دل ریش بادهٔ
گاهی چو شمع زآتش دل در گرفتهٔ که چون فتیله در دل آتش فتادهٔ
هم خارها بدیدهٔ پر خون شکستهٔ هم داغها بسینهٔ محزون نهادهٔ
بیرم ز فکر اندک و بسیار فارغیم هرگز نگفته‌ایم کمی یا زیادهٔ

داغی که بران لعل ز بتخاله نشسته
زخمی است که بر برگ گل از ژاله نشسته
از سوز غم عشق سویدای دل من
چون داغ سیاهی است که بر لاله نشسته
گرد کمر آورده مگر صحبت سیمین
یا ماه شب چارده در هاله نشسته
آن خال سیه بر طرف آهوی چشمش
چون هندوی صیاد بدنباله نشسته
بیرم که خموشست جدا زان گل رخسار
چون بلبل زاریست که از ناله نشسته

جسم لطیف او ته پیراهن سیاه باشد میان ابر سیه روشني ماه
آن مه نمود رخ ز گریبان پیرهن یا سر کشیده یوسف مصري ز قعر چاه
دیدم فروغ آن بدن از پیرهن بلی طالع نمود روز سفید از شب سیاه
مه با تو مشتبه نشود آفتاب هم چون نیست در کمال جمال تو اشتباه

عمر از پی نگاه تو خواهند مردمان   من جان خویش میدهم ازبهر یک نگاه
بیرم که در وفا ز سگان کمین تست   او را بخوان بسوی خود از لطف گاه‌گاه

تا عکس خط و لعل تو در جام فتاده
بر عکس هلال و شفق و شام فتاده
غلطیدن آن چشم سیه در خم مژگان
چون آهوی مستی است که در دام فتاده
در نفي قد و زلف بتان زلف و قد او
پیوسته بهم چون الف و لام فتاده
تا کفر خط از مصحف روی تو برآمد
بس فتنه که در حلقهٔ اسلام فتاده
ایام پریشاني من از شب زلفت
در رنگ پریشاني ایام فتاده
نام ورع و زهد مگیرید که بیرم
بی قید و خرابي و بدنام فتاده

ای که در کوی وفا جانانهٔ من بودهٔ
همدم و همصحبت و همخانهٔ من بودهٔ
چون پري پیش نظر هرگه که ظاهر گشتهٔ
وحشت افزای دل دیوانهٔ من بودهٔ
خانه در خلوت سرای سینهٔ من کردهٔ
همچو کنجی ساکن ویرانهٔ من بودهٔ
گه من از روی محبت بوده‌ام در خانه‌ات
گه تو از راه وفا در خانهٔ من بودهٔ

تا بآخر آشنای خویش دانستم ترا
نیک چون کردم نظر بیگانهٔ من بودهٔ
گفتم از عشقت برسوائي شدم افسانهٔ
گفت بیرم شکر کن افسانهٔ من بودهٔ

شدي یارم و لیکن شیوهٔ یاري نمیداني
دلم بردي ولی آئین دلداري نمیداني
ترا زان از گرفتاران محنت نیست پروائی
که هرگز محنت و درد گرفتاري نمیداني
ز تو بر خوی من آئین دلجوئي نمي آمد
که میدانم بجز رسم دل آزاري نمیداني
هزاران خوبرو هر سو اسیر خویشتن داري
ولی هرگز طریق خویشتن داري نمیداني
بعرض حال خود بد نیست گفتار تو ای بیرم
اگر مثل حریفان خوب گفتاري نمیداني

دلا گر غم دلستانی نداري — اگر خضر وقتي که جانی نداري
اگر سینه‌ات لاله سان چاک نبود — ز داغ محبت نشانی نداري
نداني باسرار خوبي رسیدن — اگر عشق زیبان جواني نداري
نداري ز سهم سعادت نشاني — اگر میل ابرو کمانی نداري
دلا گشت مشهور اسرار عشقت — ازین خوبتر داستانی نداري
چه شد حالت ای بلبل زار کامشب — چو شبهای دیگر فغانی نداري
به بیرم نظر کن که در ملک معنی — چنین عاشق نکته دانی نداري

کیم من از غم زلف نگاری سیه روزی پریشان روزگاری
اسیری دردمندی بی نصیبی فقیری بی کسی بی اعتباری
ز قید عزت هستي خلاصي بخاک نیستي افتاده خواری
ببازار ملامت درمیانی ز ارباب سلامت بر کناری
عنان اختیار از دست داده ز دست عاشقی بی اختیاری
گرفتار دل دیوانهٔ خویش ز سودای سر زلف نگاری
برین در چند کوبي کیست بیرم غریبی نامرادی خاکساری

با رقیبان ستمگر آشنائي میکني
وز غریبان بلا پرور جدائي میکني
از سگان خویشتن بیگانه میسازي مرا
این که باهر کس خیال آشنائي میکني
هست از تاثیر تدبیر بد آموزان تو
از تو نبود این که میل بیوفائي میکني
در نهاني باده مي نوشي بیاران دگر
پیش ما اظهار زهد و پارسائي میکني
بیرما در ملک صورت بادشاهی نیست خوش
خوش بود گر در ره معني گدائي میکني

خوش آنکه بما بار دگر بهل نشیني سختي ز میان دور کني سهل نشیني
بهل آمده و بهلا و حریفان دگر را بهلاو که تا در بر ما بنشیني
باما بنشین جان کسی کاهل وفائیم سهلست که با مردم نا اهل نشیني

علم و ادب از حلقهٔ اهل نظر آموز حیفست که در دایرهٔ جهل نشینی
بیرم چو جوانی همه در کاهلیت رفت سودی نکند این چله که درکهل نشینی

ای که سر تا بقدم صورت جانی داری
قرب جانی بمن و بعد مکانی داری
آیت غایت خوبیست که در صفحهٔ ناز
زیر یکحرف دو صد راز نهانی داری
پیش روی تو عزیزان جهانند غلام
خویش را از چه سبب یوسف ثانی داری
بلبلا نامهٔ سوسن چو کشودی بر گل
عرض کن آنچه سخنهای زبانی داری
بیرما بندهٔ آن خسرو خوبان شدهٔ
گرچه از شاه جهان رتبهٔ خانی داری

هر لحظه روی پهلوی اغیار نشینی
یکدم چه شود پیش من زار نشینی
صد گل شگفد ای گل نو خواسته هر سو
یکدم که بهمصحبتی خار نشینی
صد بار روی جانب اغیار چه باشد
گر پیش من سوخته یکبار نشینی
آلوده نخواهم نه شود دامن پاکت
حیفست که در دیدهٔ خونبار نشینی

برخیــز و بــرون آی ازین تفرقه بیرم
تا چنـد میان غـم و آزارا نشینی

اگر با دردمنـدان یـار باشی | ز بـاغ عـمر برخوردار باشی
ترا ای تازه گل نبود مناسب | که دیـگر همنشین خار باشی
بیـاران مـوافق باش همـدم | چرا بایـد که با اغـیار باشی
حسن لطف واحسانت عجب نیست | که مارا مونس و غمخوار باشی
دوای سینهٔ مـجروح کـردی | انـیس خاطــر افـگار باشی
ازین خوشتر خیالی نیست بیرم | که دایـم در خیال یار باشی

ای گل از بزم وصالت دور بودن تا بکی
وز تماشای رخت مهجـور بودن تا بکی
شهرتی دارد که در پیشت قبولی داشتم
این زمـان مردودیم مشهور بودن تا بکی
دردمندی بهـر یک نظاره سرگردان ز دور
بیش بیدردی تـرا منظور بـودن تا بکی
این که دلهــا را بدلها راه میگویند هست
بندهٔ را محزون تـرا مسرور بودن تا بکی
ای ز رویت دیدهای مـردمانرا روشنی
دیدهٔ بیرم ز تو بی نـور بودن نا بکی

حرفی ننوشتي دل مـا شـاد نکردي
مـا را بزبـان قلـمی یـاد نکردي

آباد شد از لطف تو صد خاطر ویران
ویرانهٔ ما بود که آباد نکردي
بر یاد تو صد بار کنم ناله و فریاد
فریاد که یکبار مرا یاد نکردي
آن لحظه که بختم بوصال تو رساند
فریاد بر آرم که چه بیداد نکردي
ای کرده فراموش ز غمخواري بیرم
حرفی ننوشتي دل ما شاد نکردي

ای روشني دیدهٔ خونبار فلاني ای خرمي خاطر افکار فلاني
بیطاقتم از درد جدائي چکنم آه با صبر کم و محنت بسیار فلاني
شبها بدرت زاري من بیجهتي نیست غافل مشو از حال من زار فلاني
بیمارم و افتاده براهت گذری کن سوی من افتادهٔ بیمار فلاني
بیرم ز دل زار گرفتار بلا شد رحمی بدل زار گرفتار فلاني

فردیات

ای که بی رویت زمانی آرمیدن مشکلست
وه که نا دیدن ترا دشوار و دیدن مشکلست

هست ذرات جهان آئینهٔ طلعت دوست
هر کجا مینگرم در نظرم طلعت اوست

بگلشن هر طرف کان سرو گلرخسار میگردد
دو چشمم از برای دیدن او چار میگردد

گشته در صحرای رسوائي علم چون گرد باد
عاقبت سر در بیابان عدم خواهم نهاد

وصل حبیب و دیدن روی رقیب را
میخواهم از خدا و نمیخواهم از خدا

شیوهٔ فتنه ز چشم سیهش معلوم است
گوشهٔ فتنه گري از نگهش معلوم است

تا چند نظر جانب اغیار توان کرد
در هر نظر آزار من زار توان کرد

در عشق نکویان دم بیغم نتوان زد
خونابه توان خورد ولی دم نتوان زد

تا سرو شد بگلشن ایام سرفراز
جز بر قد تو راست نیامد قبای ناز

ای ز خورشید رخت عالم پر از نور حضور
ماه رخسار تو چون خورشید در عین ظهور

ما داغ عشق بر دل شیدا نهاده ایم
دیوانه‌وار روی به صحرا نهاده ایم

در دیده بجز نقش خیال تو نه بینم
آن روز مبادا که جمال تو نه بینم

عمریست که جان در شکن موی تو دارم
دل در گره جعد سمن بوی تو دارم

بیدل و دیوانه‌ام در گوشهٔ ویرانهٔ
کرده ام پیدا برای خود ملامت خانهٔ

دارم چنان امید که فیوم لا یزال
بار دگر نصیب کند دولت وصال

تیر تو ساخت مردم چشم مرا نشان
تا بنگرم بچشم تو پنهان ز مردمان

بخیال قد و بالای تو ای تازه نهال
نه چنان زار و ضعیفم که درایم بخیال

از وصل گلم خاطر محزون نکشاید
گلرا چه کنم آرزوی روی تو دارم

آنچنان کز روی بد دورست چشمان خوشت
باد یارب چشم بد از روی نیکوی تو دور

مقطعات

ایا رفیع مکانی که باز همت تو
فراز کنگرهٔ عرش آشیان دارد
تو آن شهی که ز دل منت دعای ترا
بجان خویش نهد هر کسی که جان دارد
فدای نظم تو هر لؤلوئی که بحر دهد
نثار نثر تو هر گوهری که کان دارد
کواکبت طرب و عیش هم رکاب آرد
مواکبت ظفر و فتح هم عنان دارد
غبار کوی تو شد توتیا و دیدهٔ من
امیدواری ازین خاک آستان دارد
بچشم اهل صفا روشن است چون فانوس
کسی که ظاهرش از باطنت نشان دارد
به پیش نور ضمیرت چو غنچهٔ لاله
چگونه داغ دل خویش را نهان دارد
همیشه تا فرح امن و حزن حادثه است
خدایت از همه احداث در امان دارد
زبان شکر تو سیرم چگونه بگشاید
اگر چو سوسن آزاده صد زبان دارد

زهی ذاتی که می بینم جهانی بتو راجع ز اطراف و جوانب
تو در حفظ مراتب بی نظیری چه داند غیر تو حفظ مراتب
نظیرت گر نویسد کاتب دهر نماید از قبیل سهو کاتب
بود پروردهٔ لطف عمیمت خلایق خواه حاضر خواه غایب
مناصب گرچه افزون بود ازین پیش ترا از جمله اعیان و اقارب
فزود اکنون بالطاف الهی مناصب بر مناصب بر مناصب
مبارک بر مبارک بر مبارک مناسب بر مناسب بر مناسب

ای خواجهٔ که از پی جاه و جلال خویش
بر مال بیوها و یتیمان کنی طمع
تا عَزَّ مَنْ قَنِعْ شده نقش نگین ترا
دارند اهل فقر ز دست تو صد جزع
عز تو چون ز خواري اهل قناعتست
آن به که نبودت بنگین عَزَّ مَنْ قَنِعْ

شه مهوشان میر دلخوش که آمد دل من ز رویش چو مویش مشوش
چو از فطرت پاک و حسن عقیده بدرویشي اخلاص خود یافت بیغش
بصد دلخوشي کرد باشاه بیعت پی بیعتش گشت تاریخ دلخوش

گر تو خواهي که بمطلوب رسي یار عزیز
ساده بین باده بنوش و لب محبوب بنوش
ورنه تو نیز برو بر سر سجاده نشین
عرس کن فرص بزن بانگ بر آور چو خروس

عبید نقش بندی آنکه دایم بیاران ساکن کوی لوندیست
پدر نقاش و مادر نقش بندیست بدو معنی عبید نقش بندیست

رباعیات

ای آنکه انیس خاطر محزونی چون طبع لطیف خویشتن موزونی
ای یاد تو من نیم زمانی هرگز آیا تو بیاد من محزون چونی

ای آنکه بذات سایهٔ بیچونی از هرچه ترا وصف کنم افزونی
چون میدانی که بی توچون میگذرد چون میپرسی که در مراقم چونی

ای یار لطیف طبع پاکیزه سیر وی عمدهٔ اهل عشق و ارباب نظر
چون از رخ من نور حضوری طلبی می آرمت از تیرگی هجر بدر

ای خسرو پاک طبع پاکیزه گهر وی پاک نظر ترین ارباب نظر
از روی خودم نور حضوری بنما تا آردم از تیرگی هجر بدر

ای کوی تو کعبهٔ سعادت ما را وی روی تو قبلهٔ عبادت ما را
خوش آنکه بجذبهٔ عنایت سازی وا رسته ز قید رسم و عادت ما را

ای واقف اسرار نهان همه کس وی در همه حال رازدان همه کس
ای ذکر تو بر سر زبان همه کس وی نام خوش تو حرز جان همه کس

ای قبلهٔ عاشقان شیدا در تو صد روح فدای لعل جان پرور تو
آن شمع منوری که ارواح قدس گردند چو پروانه بگرد سر تو

ای در دلم از هر خم زلفت بندی هر بندی را بجان من پیوندی
در هرچه نظر کنیم مانند تو نیست مانند تو کس ندیده بی مانندی

ارباب فنا بلند و پست ایشانند
ار جام بقا مدام مست ایشانند
در معرض نیستي است هر چیز که هست
هست ایشانند[1] و هرچه هست ایشانند

از خمر طلب نشاء هر امر که هست
جز خمر طلب نیست چه هشیار و چه مست
گر واسطهٔ سرشت ما خمر نبود
خمرت چرا گفت خدا روز الست

جمعی به معارف حقایق مشهور جمعی ز سر کوی حقیقت بس دور
جمعی دگر از هر دو جهان کرده نفور هر طایفه را نوع دگر کرده ظهور

---

[1] Badaoni gives—

میدان یقین که هرچه هست ایشانند

گـــر در طلب معرفت خـــویش شـــوي
باید که شب و روز یک اندیش شوي
درویـــش مـــکمّل اهـــل طـــلب
درویش طلب باش کـــه درویش شوي

رخسار تو مرات صفا خواهم دید در وی همه انوار صفا خواهم دید
امروز هوا ابر و تو چون خورشیدي آیا بچه تدبیر تـــرا خواهم دید

ای مخزن اسرار الهي دل تو وی مهبط انـــوار دل قابل تو
چون مردم دیدهٔ جهان بین بادا در دیدهٔ اعیـــان جهـــان منزل تو

ای واقف راز آسمان دل تـــو وی کاشف اسرار نهاني دل تو
با سوخته تشنه لبی رحم که هست سرچشـــمهٔ آب زندگاني دل تو

ای چرخ برین بگوهرت گشته صدف در بندگي تو بادشاهان زده صف
ما را شرف از لباس پوشیدهٔ تست آنرا که مشرّفش نکردي چه شرف

در شهر اگرچه کـــوی و بازار خوشست
اشجار مفـــرّح است و انهار خوشست
چون یوم خمیس است و هوائی است لطیف
امروز طواف پـــیر انصـــار خوشست

ای موی تو شام قدر و ابرو مهِ عید ... وی چشم بد از رخ نکوی تو بعید
هر چند بود کلّ جدید لذه ... خوش نیست ترا صحبت یاران جدید

ای رفته ز یاد من فراموشي تو ... وی گشته فراموش وفا کوشي تو
صد مرتبه راضیم بدوري و تري ... از دیدن و استماع سرگوشي تو

END OF THE PERSIAN DĪVĀN.

THE TURKI DIVĀN.

I.

ای فتنه‌دا مستانه کوزونگ مظهر اشیا
کوندیک ساری ذرات جهان عینیدا پیدا
امطار دا هر قطره کوزی حسنونگا ناظر
اشجاردا هر برگ تیلی حمدینگا گویا
کون چهره سی مهرینگ بوزیدین بولدی منور
دون طره‌سی فهرینگ ییلیدین ییلدی مطرا
بلبل بولوبان گل کیبی رخسارینگا واله
پروانه بولوب شمع صفت حسنونگا شیدا
رندانه قدینگ جلوه‌سیدین فتنه‌دا وامق
مستانه کوزونگ عشوه‌سیدین غمزده عذرا
اول لعل شکر خایله مفتون سنگا شیرین
اول حسن دلارا بیله مجنون سنگا لیلا
جویان وصالینگ کیلیبان سرو خرامان
حیران جمالینگ بولوبان نرگس شهلا
بیر نشاء لبینگ جرعه‌سیدین باده گلگون
بیر لمعه یوزونگ پرتویدین لالهٔ حمرا
بلبل تیلی تیل بلبلی دیک وصفینگا ناطق
نرگس کوزی کور نرگسی دیک عینینگا بینا
بیر کوک ارا عین کرمینگ ایلادی روشن
گه ذره و خورشید گهی قطره و دریا

مستغرق بحر کرمینگ خسرو [و] درویش
پروردهٔ خوان نعمینگ پشه و عنقا
بیرم دیمه توحید دیبان جانیگا منت
المنّة للّه تبارک و تعالی
بیر غرهٔ غرّا[1] بیله مین غرّه که ناگه

یاروتی کوزومنی ینه بیر مطلع غرّا
کونگلوم داغی بیله اول نرگس شهلا
آسودا[1] سویدا دور و آهودا هویدا
هم قامتی منظور قیلیب سدره و طوبی
هم عارض پر نور قیلیب مکه و بطحا
هم جلوه دا رخشیغه فلک منزل اسفل
هم رتبه دا قدریغه دنی پایهٔ ادنی[2]
شاهی دور و خیل و حشمی فوج ملایک
ماهی دور و خاک قدمی اوج ثریا
مهری یوزیدین نور دوروب دیدهٔ یعقوب
شوقی[3] سوزیدین طور بولوب منزل موسی
نقری یولیدا خاک بولوب ملک سلیمان
لعل غمیدا چاک بولوب جیب مسیحا
هم گل یوزیدین پرده گشا غنچهٔ خندان
هم یوز گلیدین نغمه سرا بلبل شیدا

---

[1] آسودا locative of آسو, another form of آس = the ermine
[2] The MS. reads اولي, which must be the copyist's error for ادنی
[3] MS. reads سوقی

نوشین لبیدین روح فزا بادۀ رنگین
رنگین یوزیدین جلوه نما لالۀ حمرا
هم باشیمه اول سرو سالیب سایۀ رحمت
هم کونگلومه اول مشک بولوب مایۀ سودا
بیرم صفت اول شه لَوْلَاکَ دگیل کیم [1]
مهری یوزیدین خلق قیلیب خالق اشیا
هم مظهر اشیا دور و هم مظهر اسما
هم مقصد اقصی دور و هم مطلب اعلی

II.

خوش قد و خوش اندام ییگیت [2] یار محمد
دلدار و دل آرام ییگیت یار محمد
مذهب دا باری ایل بیله بیر طور چیقیشقان
مشرب دا می آشام ییگیت یار محمد
اوز کامی بیله قان توکار ایل کامنی بیرمای
خوبلار ارا خود کام ییگیت یار محمد
گل اسلامای و گلبنی کورمای چو کورندی
گل بوی و گل اندام ییگیت یار محمد
هم طرّه سی دور پر شکن اول نوع که سنبل
هم چهره سی گلفام ییگیت یار محمد

---

[1] MS. points wrongly کدم

[2] MS. points throughout بیکیت. The correct reading must be ییگیت, which is equivalent to the Persian جوان. This poem is apparently addressed to a friend of the poet's named Yar Muhammad.

سرکشته بولوب عالم ارا تاپمــــادینگ آرام
تــا بـــار سنگا بیرام بیگیت یار محمد

III. [*Also in MS. B.*]

چون ایلاماس وما کیشیگا دهر بی ثبات
خـــوش رەروی کــه ایلادی قطع تعلقات
چوگان عقل و گوی فراست ایدنگــ دورور
عالمدا بخشی لیغ بیله هر کیم چیقارسه آت
عــم اوقلاری یمین و بساریمغه سانجلیب
یلدین اوچوب چیقارغه تاپیب مین عجب فقات
ای قـــادر کــــریم و یـــا حیّ ذوالجلال
کیـــم بــار مطـــیع امرینگا ذرات کاینات
حمدینگــ توکانماگای بیدیبان بولسه [1] تا ابد
شجار خامه بحـــر مداد و فلک دوات
توفکون ثنـــا و حمدینگا ذاکر دورور یقین
زهّاد خـــانقــاه ایـــله رهبان ســـومنات
سر گشته لارغه مهرینگــ اولوب موجب عذاب
سر گشته لارغه لطفونگــ ایرور باعث نجات
بیرم ده کونگلیی قفل دورور جهل زنگیدین
یارب که فتح ایلکیی بیله قفلیفیی اوشات [2]
مقصود وصـــل دور انگا هجران بلاسیدین
قونغارغیـــل [3] ایی ینگوروبان مقصدیغه پات

[1] MS. A reads بیسید بولسه
[2] اوشاتمق = to break open
[3] قونغارمق = to deliver

IV. [*Also in MS. B.*][1]

ای خاک آستانینگ اولوب مجمع رُسُل
جمع رسلغه مهر رخونگ هادی سُبُل
سیندین تاپیب سعادت کونین الغ کیچیک
ای لطف بیرله باعث ایجاد جزو و کل
یوقتور قدیغنگچه روضۀ رضوانده تازه سرو
انداق که دهر باغیدا یوزونگچه تازه گل
سیندیک جهاندا بولغالی تولید کاینات
توغمایدور امهات اناسی بیر اتا اوغول
تاپماق محال پرتو مهرینگ بیله شرف
مرات حق نماسیذی صاف ایتماییں[2] کونگول
عاجز دورور کمال صفاتینگدا کل عقل
قاصر دورور صفات کمالینگدا عقل کل
ای خواجه ایلا بیر نظرِ مرحمت ده بار
بیرم کمینه قوللارینگا کمینه قول

V.

حاشیه گلگون قرا تاجینگدا لعلِ آبدار
شمع بیرله شعله همدم دود ایله همره شرار

[1] MS B adds between lines 4 and 5 the following verse :—

باقنگغه رنگ مهرۀ خورشید ده اورور ایلی
اول رنگ بولغای اطلس افلاك بولسه‌جل

[2] MS. انماییں

هم قویاش بیرله شفق هم نون ارا توغمیش سهیل
کورونور بیر آندا کورسانگاچ اوزین اول شهسوار
هم سعادت برجیدا تابنده ماه و مشتری
هم سولوت دین آفتابی دور که بولمیش آشکار
اوشبو شکل و شیوه بیرله چابکوم [1] میدان ارا
جلوه قیلغاچ ناردی ایلکیمدین عنانِ اختیار
ایستاما صبر و قراری همنشین مین زاردین
کیم منگا عشق ایلکیدین بی صبر قالدی نی قرار
یوفتورور عشّاق ارا مین بی نوا دیک بیدلی
چون میفینگ یاریم کیبی عالمدا کیم نیفگ یاری نار
دلبری نوشین لبی سیمین تنی سنگین دلی
نازنینی مه جبینی سرو قدی گلعدار
کیم دورور اولکیم مینِ مسکین کدایی مین انینگ
شهریارِ کام بخشِ کامیاب و کامگار
خسروِ عادل همایون اول شه عادل که دهر
بارچه عالمدین اینگ آتیغه ایلار افتخار
شاه جمجاه و سکندر حشمت و قیصر شکوه
خسروِ رستم دل و سلطان خاقان اقتدار
اول که کیفینگی انگلاب لذتِ گفتار دین
مست لا یعقل بولور سوزلاردا عقلِ هوشیار
توشگالی کوز روزنی دین اول قویاش نینگ پرتوی
رقص ایتار کونگلوم هوای مهرین ایلاب ذره وار

---

[1] شهسوار من = چابکسوار من = چابکوم

بیرما طبع لطیفیغه ملالی بولماسون
سوز اوزاتما فیل دعای دولتیغه اختصار
تا جهان بولغای الهی شادلیغ بیرله بولوب
تفکری دین بیتکای آنگا هرلحظه فیض بیشمار

VI.

یغه کوزی غمیدین ناتوان دورور کونکلوم
رفیق و همدم آه و فغان دورور کونگلوم
اگرچه جزم ایماس وعدهغه وفا قیلوری
وفاغه وعده قیلور دین خوشان دورور کونگلوم
نوا چو تاپمادی عشّاق ایچره مجنون غه
جنون مقامیده هم داستان دورور کونگلوم
بیلان کیبی چاقیب ایپ دیک همیشه تیل لاری دین
رقیب دیو صفت دین گزان دورور کونگلوم
ترحم ایله که بیرم دیک ایل صفت کوپدین
سغی تیلاپ نیچه بیخان و مان دورور کونگلوم

VII. [*Also in MS. B.*] [1]

بیتماسون آسیب تپ سرو خرامانیم سنگا
ایسماسون باد خزان گلبرگ خندانیم سنگا
باشینگا اویرولسا [2] جان نا توانیم نی عجب
چون تیلایدور صدقه بولماق ناتوان جانیم سنگا

---

[1] B adds between lines 4 and 5 the following verse :—

یوق سدگا خوشلوق تیریك لیك دین نی دل خوش لوق مدگا
تاشو رای ایه‌دی حزدن حانیمدی حادایم سنگا

[2] ویرولماک pronounced *uyurulmek* from an old Turkish work *avirmek*, to turn = to revolve around.

یوقتورور باالله ملالینگ ایشیتورگا طاقتیم
ییتماسون ناگه ملال آنگیز افغانیم سنگا
تا سیفنی بی تاب ایشیتیم بس پریشان حالِ مین
وه که ظاهر بولمادی حالِ پریشانیم سنگا
هر جفا بولسه مینِ بی تاب غه بولسون نصیب
یوقتورور تابِ جفا خورشیدِ تابانیم سنگا
لبلارینگ وصفیدا بیرم شعریدور آبِ حیات
صحتی بیرسون آلهی آبِ حیوانیم سنگا

VIII. [*Also in MS. B.*]

یار دردی جانِ بیماریمدا بولغای کاشکی
جسمی آزاری تنِ زاریمدا بولغای کاشکی
گل یوزین کورگونجه رنج آسیبدین بی تاب رنگ
یوز تیکان بو چشمِ خونباریمدا بولغای کاشکی
زحمتی کیم اوندا دور کاش اول منگا بولغای نصیب
صحتی کیم میندا دوز یاریمدا بولغای کاشکی
لعل جان بخشی نی بیر تبخاله مجروح ایتکوچه
یوز جراحت جانِ افکاریمدا بولغای کاشکی
اندا بولغان درد بولغای میندا لیکن درد عشق
اندکی یارِ جفاکاریمدا بولغای کاشکی
بیرم اول آی نینگ هر آزاری حیاتی دور منگا
تا تیریک مین بندِ آزاریمدا بولغای کاشکی

IX.

هر نیچه ای بیوفا وصلینگغه لایق بولماسام
عشق اهلی بولماییین عشقینگدا صادق بولماسام
تاپمایین سیندین مرادی اعتقادیم بولماسا
سین منگا بولغیل مخالف گر موافق بولماسام
عشق عالم قیدیدین بولدی خلاصیمغه سبب
نیتکای [1] ایردیم مونچه محنت بیرله عاشق بولماسام
قوی که بیرم دیک پیراق دین جلوهٔ حسنونگ کورای
هر نیچه ای بیوفا وصلینگغه لایق بولماسام

X. [*Also in MS. B.*]

کورونور گلگون پر اول سرو خرامان باشیدا
یانمایاندور شفق خورشید تابان باشیدا
یا طلوع ایتکان قویاشی دور مسیحا اوشنیدا
یا قنات یاپغان تذروی دور سلیمان باشیدا
قامتی شمع شبستانیم دور و گلگون پری
شعلهٔ دور گوییا شمع شبستان باشیدا
سانچبان پر جلوه بیر رخشینگغه میدان ساری کیم
سین کیلورسین دیب کوزوم تورت اولدی میدان باشیدا
قد و رفتارینگغه کونگلوم آنچه مایل بار کیم
یوق هوای جلوهٔ سرو خرامان باشیدا
کم ایماس بیردم خیال شعر بیرم باشیدین
کورگالي شعریني اول شاه سخن دان باشیدا

---

[1] *nitkai*, contraction of *né itkai* + *irdim* = what could I have done?

XI.

ای چمن جان آرا سروِ خرامان غینَام[1]
عمر گلستانیدا غنچهٔ خندان غینَام
کوزگا مینی ایلماغان بیر نظری قیلماغان
کونگلوم آلیب بیلماغان دلبرِ نادان غینَام
هم اوزی یخشي غینه هم کوزي یخشي غینه
هم سوزي یخشي غینه یار سخیِ دان غینَام
ای یوزی گل‌گل غینه وی ساچي سنبل غینه
قیلما تغافل غینه بولما پشیمان غینَام
ای قدی چابك گینه وی لبی نازك گینه
وی سوزی اوترك[2] گینه وعده سی یلغان غینَام
واسطهٔ دولتِ وصلیینگ اگر بولماسا
محنت هجران ارا چقوسي دور جان غینَام

XII. [*Also in MS. B.*][3]

دردا که یار سورمادي مینِ خسته حالینی
هرگز ایشیتمادیم فرح افزا سوالینی

---

[1] In this ode the termination "*ghina*" or "*gina*" is a diminutive corresponding to the Persian *cha*; "*ghinam*" and "*ginam*" are, of course, this diminutive *plus* the possessive personal pronoun "*am*." See my edition of *Mabani'l-Lughat*, pp. 120, 121.

[2] *ütrük* = a lie. Zenker under the word اوتروك falls into a curious error. He says L. T. (i.e., *Lughat-i-Turk*) gives فروغ and says consequently that *ütrük* = *Glanz* or splendour.—I presume فروغ is merely a misreading of دروغ

[3] MS. B. adds between lines 1 and 2 the following verse:—

یماري سورار و اندین منفعل انکین * مین هیچ بیلمادیم سبب انفعالینی

and between 3 and 4 the following:—

عمروم قوباشي بولسه مقارن زوالغه * یا رب که کورمایین قوباشیم نینگ زوالینی

کونگلوم مرض حرارتیدین مضطرب دورور
یا خود تیلای دور اول لب میگون زلالینی
آرماندا اولدوم آه نی بولغای ایدی اگر
بیر قاتلا کورسام ایردی مبارک جمالینی
وصل احتمالی بولمغانیدین تاپارایدیم
هر لحظه خاطریمدا اولوم احتمالینی
گر بیر بلا مرضدن ایدی زار جسمیمه
جانیمغه یوز بلا ایدی تاپمای وصالینی
بس مشکل ایردی بو مرض ایچرا تیریلماکیم [1]
گر سورغالی ییبارماسا ایردی خیالینی
بیرم فراقینگ ایچرا مریض و ملول دور
خوش اول که دفع قیلسه وصالینگ ملالینی

XIII.

کوزوم اوچادور تا کورا آلغای اثر آندین
کونگلم اوسادور [2] کیم آلا آلغای خبر آندین
وه کیم نظریم اوترسیدا جلوه‌گر آبرماس
اول کیم کوتارا آلماس ایدیم بیر نظر آندین
لعلی اوتی گلگون سرشکیم نی قیلور تیز
ظاهر بولادور قطرۀ خون جگر آندین
بنیاد بلا قیلمادی طوفان سرشکیم
کیم بیر بیله کوک بولمادی زیر و زبر آندین

---

[1] [illegible] = to be alive. [2] [illegible] = to grow in size (croître).

بیــــرم که سراغ ایـــلار ایدي اغزي نشـــاني
لعلینـــي سوروب [1] بولدي سوزي مختصـــر آندین

XIV. [*Also in MS. B.*] [2]

مین زارغه سیندیگ یغـه بیـــر یار تاپیلمـــاس
سین یارغه مندیگ یغـه بیـــر زار تاپیلمـــاس
کوب زار سنـــگا بولـــدي گرفتـــار و لیکـــن
مندیگ یغـه بیـــر زار گرفتـــار تاپیلمـــاس
عالمدا بیکیت کوب تاپیلـــورلیگ سنینگدیگ
بیـــرحم و جفـــاجوی و دل آزار تاپیلمـــاس
وه وه بو نيسور دور که کونگول اسراماغ ایچـــرا
حسن اهلي ارا سین [3] گیبي دلدار تاپیلماس
ایلـــدین طمـــع مهـــر و وفا ایلاما بیـــرم
چـــون عـــالـــم ارا یار وفادار تاپیلمـــاس

XV.

ای بیخبـــریم خواه اینـــان خواه اینـــانمـــه
کویدي جگـــریم خواه اینـــان خواه اینـــانمـــه
گرچه گذربنـــگ یوق منـــگا باللّه که سینـــدین
یوق تو گذریـــم خواه ینـــان خواه اینـــانمـــه
سو فتنـــه تور و زلفـــونگ ارا جین تاپیلیب تور
ی فتنـــه گریـــم خواه اینـــان خواه اینانمـــه

---

[1] *sūrūp* from *sūrmaq* to stain

[2] B. adds between 2 and 3 the following verse —

یا رب منگ عالع دوگشـــه دورور کدـــم * سرگشته بولوب موسچه تیلاب یار تاپیلماس

[3] MS A reads wrongly مس

سیــن بولغالي منظــورمه و مهــرغــه هرگز
توشمــاس نظــریم خواه ایغــان خواه ایغانمــه

سیندین خبــریم بولغــالي حقّــا که اوزیمدین
یوقتور خبــریم خواه ایغــان خواه ایغــانمــه

یوق سین چه کیشي سیوگولوک ایل ایچره که یوقتور
سیندیک سیــوریم خواه ایغان خواه ایغــانمــه

بیــرم کیبــي یکسان کیچه دور زلف و یوزونکدین
شام و سحــریم خواه ایغــان خواه ایغــانمــه

XVI. [*Also in MS. B.*] [1]

یوقتورور عالم ارا عشق اهلــي دیک بدنــام ایل
کام تاپمای دوست بین خلق ایچرا دشمن کام ایل

گاه بزم عیشي دوران آفتــی دین قوزغالیــب [2]
گاه صبح وصلی هجــران ظلمتــی دین شام ایل

گه قویوندیک [3] غم بیــابانیــدا سرگردان اولوب
تاپمــاغان بیــردم [4] قــرار و کــورماگان آرام ایل

گاه مجنون دیک جنون افراطیدین بیخود بولوب
خاطریغــه بیتمــاگان آغاز ایلــه انجــام ایل

گاه کثــرت وحشتــی افراطیــدین دیــوانه وار
خلق ارا ظاهر قیلیــب هم کفــر و هم اسلام ایل

---

1 B adds between verse 1 and 2 the following line —

گاه باری عیر بیرله بادهٔ عشرت ایچیب — دم بدم خوناب حسرت ایلاکان آشام ایل

2 قوزغالماق = to be perturbed

3 quyun = گردباد, whirl-wind

4 MS. A. reads wrongly هردم

كاه وحدت باده سيـــــن تارتيب ارادت جاميدين
يوز تـــومان جمشيـــدغه جام ايلاكان انعـــام ايل
عشق ايليدين مست و بيخود لوق عجب يوقتور كه باز
شوق بزميدا سپهـــر افداحيـــن اينـــكان جام ايل
پخته بول بيــره ديشيگا عشق اوتى سوزين ديما
كيم بو اوتغه كويگانينگنى باور ايتمــــاس خام ايل

XVII. [Also in MS. B.]

نيچـــه هجـــران غميـــدين ناله و فرياد قيـــلاى[1]
حاصـــلِ عمـــرنى فرياد ايلـــه برباد قيـــلاى
نيچه كوز لوحيـــدا تصـــوير ايتيبـــان صورتيغـــى
دمبدم خاطر انينـــگ كورماكيـــدين شاد قيـــلاى
نيچه وصلينـــى تيلاب هجـــريدا خورسند بولاى
نيچه اميدى بيلـــه جانيمـــه بيـــداد قيـــلاى
نيچه غربت ارا بيكس ليـــك اوتى بيرله كويوب
ماتمـــى لار كيبـــى وز حاليمـــه فرياد قيـــلاى
نيچه جانيمغـــه ساغيندماسليغيـــدين اوت توشوبان
آنـــى بيصبـــرليغيمدين كويونوب ياد قيـــلاى
نيچـــه عسقيـــدا بوزوب صبـــر و سلامت وطنين
نيچـــه اندوه و ملامت اوييـــن آباد قيـــلاى
نيچـــه زلفيعـــه گروهـــار دولـــوب زار بـــولاى
گيـــس كه اوزنـــى بو بلا قيـــديدين آزاد قيـــلاى
نيـــومن يار وفا رسمعـــه معـــتاد ايمـــاس
بمدي جانيمنى جفاسي بيله معتـــاد قيـــلاى

[1] MS. B. has throughout ... ... قيلغاى

XVIII. [*Also in MS. B.*]

از بس که مهرینگ آزلیغیدین بیقرار مین
هر لحظه آه و ناله دا بی اختیار مین
مین زار بیقوار غه رحم ایت که متصل
عشقینگدا بیقرار و فراقینگدا زار مین
مسکین و خاکسار و غریبیغه رحمی یوق
مسکین مین و غریب مین و خاکسار مین
بارمدا [1] بار خاطر ایماس غیر طعنه سي
چون هر نی ایتّه دور میغي یوز انچه بار مین
دایم جنون و خلق ارا مجنون چه شهرتیم
رسوالیغیم نی عیب که دیوانه وار مین
قوللوقه گرچه معصیتیم بر کمال دور
اما کمال عفویدین امیدوار مین
بیرم جهاندا هیچ کیشیگا قویمان اعتبار
تاپسام حبیب حضرتیدا اعتبار مین

XIX. [*Also in MS. B.*] [2]

پري رخا ینه قایتي [3] هوا قیلیب بارا سین
که تیلبه‌لارني عجب بی نوا قیلیب بارا سین

---

[1] بارمدا = در بارۂ من in respect of myself.

[2] MS. B adds between lines 1 and 2 the two following lines:—

فغان که اوق کیبي تاشلاب فراق وصالینگ دین
فراق ایلکیدا قدیمني یاقدلیب بارا سین
کونگول سینوقتور ویوق طاقت جفالیکین
شکسته کونگلومه جانا جفا قیلیب بارا سین

[3] از سر نو az sar-i nau = anew

وصال دولتیدین آیریب مینی وه کیم
فراق محنتیغه مبتلا قیلیب بارا سین
وفالیغ ایل ارا مین زارنی ساغینسا بولور
چو ایتلارینگغه مینی آشنا قیلیب بارا سین
صفای مجلسِ عشرت سنینگ حضورونگ ایدی
حضور مجلسینی بی صفا قیلیب بارا سین
مینی بو محنت ارا نا رضا قویوب باردینگ
ولی رقیب نی اوزدین رضا قیلیب بارا سین
بو طور قیلماغیل ای گل وفا طریقی ایماس
که بلبلونگ نی اسیرِ بلا قیلیب بارا سین
باریب نگارینگ و یوز سوز ایله تاپیب بیرم
فراق حرقتیدین اوتغه یاقیلیب [1] بارا سین

XX.

دم لطف و پر جفا دورور اول سروِ سرفراز
خوشتور عفایت ایلاسا کوبتین کوب آز دین آز
سین غیر مجلسیغه بریب وصلیدین فروغ
مین درد محفلیدا تاپیب هجر دین گداز
تا کی جفای هجر ایله تشریفِ وصلدین
مین خاکسار بولغا مین و غیر سرفراز
هر کسی نی لایق صحبت دورور سنگا
نا جنس نی مصاحبتی دین قیل احتراز
شکرِ خدا ییگیت سین و عقلینگ کمالیدا
یخشی بیله یمان ارا بولماسمو امتیاز

[1] *yaqïlïp* = to be burnt.

هر کیم نظرغه جلوه نازینگ هزار حیف
قیلما رقیب منزلینی جلوه‌گاهِ ناز
عاشق قه اعتقاد کیراک بیرما نی باک
گر فی المثل حقیقت ایرور عشق یا مجاز

XXI. [*Also in MS. B.*]

لباسین ایدکالي اول[1] سرو خوش خرام قزیل
کوزومنی ایلادي قان یاش بیله تمام قزیل
پري رخوم یله قانلیغ کوزومدا قیلدي مقام
که حسن اهلیغه زیبا دورور مقام قزیل
مدام عارض رنگین‌لیغي چاغیر دین ایماس
که هیچ یوزني بو رنگ ایلاماس مدام قزیل
اگرچه حسن ایلي دور جام دین قزیل یوزلوک
ایرور همیشه یوزونگ عکسي برله جام قزیل
بیلیب سپهر غمیدم قان یاشین توکار بیرم
شفق ایماس که ایرور هر نماز شام قزیل

XXII. [*Also in MS. B.*]

بادهٔ[2] کیم ایچتیم اول شوخ ستمکار ایلکیدین[3]
تا حیاتیم بار دورور کیفیتیم بار ایلکیدین

---

[1] MS A wrongly ای for اول.

[2] MS. A. reads بازده

[3] The following example of this idiom is given in the *Sanglākh* under the word ایچ.

شیخ ایلیکیدا کی ایچادورگان آیاغ آشني آنگا بیردي که آلیب ایچکیل اول آلیب ایچکاندین سونکرا بوبوردي کیم باغ بولغان ایلیکینگ نی بو خرقنگ عه سورت *

ایلکیمه آلیب آیاغ باردیم ایلیکدین [1] بیر یولی [2]
پاتراغ [3] ایچ دیب چون اشارت قیلدی اظهار ایلکیددین
شیسه یانگلیغ قان توکوب ساغر کیبی قاندور ایچیم
تا بلوبدور شیشه و ساغر نمودار ایلکیدین
کورمایین ایلکیگا هردم ایل کوزی توشماکنی دیب
یار دورور قانلیغ کوزوم پیوسته خونبار ایلکیدین
مست لا یعقل بولور ایرمیش تمام عمریدا
بیدای کیم جرعهٔ نوش ایتسا دلدار ایلکیدین
وه نیچوک مین عمرلار مست اولمایین ای دوستلار
کیم ایچیب مین میلار اول شوخ جفاکار ایلکیدن
بیرم اول دوّر اوتّی و اولتوردی بو حسرت مینی
کیم یته بیر جرعهٔ نوش ایتمادیم یار ایلکیدین

XXIII. [*Also in MS. B.*]

ای کیم همیشه درد و غمینگدین هلاک مین
دردینگ یسنیتکالی نیدا دردناک مین
گه خنجر فراقینگ ایلا دلفگار اولوب
گه تیغ اشتیاقینگ ایلا سینه چاک مین
گاهی قیلیب هوای وصالینگ تاپیب حیات
گاهی جیئیب جفای فراقینگ هلاک مین

---

[1] *ilikdan barmaq* = از هوش رفتن

[2] *bir yoli* = دفعةً straightway.

[3] *patrāgh* quickly, quicker [illegible] *k* not [illegible] cf. also V lines 4 and 5 [illegible] *k* a[illegible] become [illegible] *ki* in contraction [illegible], see [illegible] editio[illegible] [illegible] *L* [illegible] 12[illegible]

گه قهر ایله گداخته‌ٔ پاک عشق مین
گه لطف ایله نواخته‌ٔ عشق پاک مین
بیرم نی تیل بیله انگا جانیم فدا دیمای
یوز تیل بیله چو قایل روحي مداك مین

XXIV. [*Also in MS. B.*]

اول شوخ دردی باعثی فیلدینک کرندیي
کویدوردونک ای سپهر مین دردمندیي
تن مجمریدا خسته کونکول پاره پاره بس
دفع کزند اوچون نیدای اوزگا سپندیي
اول قد که حسن گلشنیدا بولدي سروراز
لطف ایچرا پست ایلادي سرو بلندیي
کورکاچ خضر زلال حیاتیني قیلور نثار
گاه تبسّم اول شکر[1] نوش خندني
بیرم کمال مشرب ایرور ترک سونه قیل
تاپسانگ حریف بیر بیچه یار لوندني [2]

XXV. [*Also in MS. B.*]

قیلماغیل ای شوخ سرکش مونچه بی پروایلیغ
بیر منینک رایم بیله بول تا بکی [3] خود رایلیغ
غم توني قان ییغلاریم [4] بینک محنتین کونگلوم بیلور
کرچه کوزومگا کورونماس مونچه خون پالایلیغ

---

[1] Thus in both MSS but شکرین would be a better reading.

[2] This line neither scans, rhymes nor gives sense!

[3] Persian "tā be key?" Cf line 6 tā key

[4] [illegible] = to weep tears of blood

ييتمسكاي هرگز تكلّمدا لب جان بخشيغه
هر نيچه قيلسا مسيح الفاظي روح افزايليغ
يوز بيله زلفي هواسيديك فرح بخش اولماغاي
نيچه كيم قيلغاي نسيم صبح عنبرسايليغ
تا كه توغدي اختر دولت سعادت برجيدين
قيلمادي بير كوكب اول آيديك جهان آرايليغ
چون تاپيلماس بير گلِ بيخار عالم باغيدا
باغبانلار تا كي اينكاي لار چمن پيرايليغ
ديماگيل بيرم كه بي پروا دور اول سلطان حسن
پادشه دور ني عجب گر قيلسه بي پروايليغ

XXVI. [*Also in MS. B.*]

نيديب اي نازنين منديين ملالينگ بار بيلماس مين
نيدين يا رب ييتيب تور كونگلونگا آزار بيلماس مين
ملالينگ ظاهر و بيلماي سبب جان يتي آغزيمه
بيجوك جان ايلتايين گر قيلماسانگ اظهار بيلماس مين
كيريب دشمن سوزيگا دوست بيلماي سين ميني ليكن
خدا حاضر دورور مين سيندين اوزگا يار بيلماس مين
ني قيلديم بي خطا واقع بولوبتور وه ني سوز ديب مين
كه سوز قاتماس منگا اول لعل شكّر بار بيلماس مين
هوس قيلديم اني توش كورماك اما توشدا كورگاي مين
چو هرگز توشدا هم بختيم دورين بيدار بيلماس مين

نی تانک [1] گر غیر بیرله همـــدم اولسه اول گل رعنـــا
جهان باغی ارا چون بیـــر گل بیغـــار بیلمـــاس مین

بو قاتلا [2] بیر پری نینک عشقیدین کوب زار سین بیرم
سینی هرگز بیراو عشقیـــدا مونداق زار بیلمـــاس مین

XXVII. [*Also in MS. B.*]

خوش اولکیم سرو نازیم رحم قیلغـــای بی نوالارغه
نیچـــوک کیم پادشه لار مرحمت ایلار گدالارغه

اگر اول شاه خـــوبان لطف ایلـــه بولسه خریداریم
گدایی مین که استغنـــا ساتار میـــن پادشالارغه

لطافت لیـــغ بیگیت لار عمر یغلیغ بیوفا دور لار
منینک جانیم دور اولکیم اوخشامایدور بیوفالارغه

دمی کیم نازایله ایکی لبی وصفیـــن ادا قیلغای
مسیحا بولسه هم جان بیـــرگای اول نازک ادالارغه

بلالار دور منـــگا اول کوز بیلـــه زلف و قد و کاکل
بلالیغ کوی ایدي کیم اوچرادیم مـــونداغ بلالارغه

یوزین کورساتتي و کونگلوم آلیب یا شوردي [3] رخسارین
که موندین سونگ کونگولني بیرماگای مین دلربا لارغه

گدای بی نوا دور بیرم و یولونگـــدا خاک اولغان
طریق مهـــر ایلـــه کامی گدر قیـــل بی نوالارغه

---

[1] *ne tang* = what wonder · [2] *bu qatla* = at this time
[3] *yashurdı* = پنهان کردن to hide

XXVIII. [*Also in MS. B.*]

یار سیز جانیمنی آلغان محنت هجران ایمیش
محنت هجران دیمانگلار کیم بلای جان ایمیش
خنجرینگ شوقی یوزونگ مهری و لعلینگ هجریدن
کوکراکیم چاک و یوراک یوز پاره باغریم قان ایمیش
کام لعلینگدین وصال ایامیدا دشوار ایدی
یوفسه جان بیرماك فراقینگ شامیدا آسان ایمیش
نی بلا دور کیم خلاصیم یوق زمانی هجریدین
قسمتیم گویا ازل دین محنت هجران ایمیش
بی سر و سامان تیبان بیرم نی ای ناصح انگا
پند بیرما کیمگا پروای سر و سامان ایمیش [1]

XXIX.

ای جفاجو غیر بیرله آشنا لیق قیلماغیل
آشنا بولغان یار انلاردین جدالیق قیلماغیل
آشنالیغ یخشی دور لیکن یماندور ایل تیلی
تیلگا توشکان خلق بیرله آشنالیق قیلماغیل
بیوفالیغ گرچه حسن اهلیغه رسمی دور قدیم
سین اولارغه اوخشاماس سین بیوفالیق قیلماغیل
نی بدلیق دور وفا ترك ایلاماك حسن اهلیغه
بیوفالیق ترکین ایلا نی بدالیق قیلماغیل
بیرما جون عنبرینگ دوقذورور یار آلیدا
کورسنیب انگا اوزونگنی خودنمالیق قیلماغیل

[1] This line is unsatisfactory, but all MSS. agree.

XXX.

فغان که یار منگا یار بولمادي هرگز
انیس خاطر افگار بولمادی هرگز
کیچیک یاشیدا گرفتارلار غمین نی بیلور
که هیچ غم غه گرفتار بولمادی هرگز
نی عیب فارغ اگر بولسه زارلار غمیدین
بیر او فراقیدا چون زار بولمادی هرگز
منگا مخالفت اظهاری قیلما کیم مینگدین
بجز موافقت اظهار بولمادی هرگز
نی عمر دور بو که بیرم جفا چیکیب عمري
عنایتینگغه سزاوار بولمادی هرگز

XXXI.

نگارا بیر یولي مین زاردین بیزارلیق قیلما
مینی محروم ایتیب اغیار بیرله یارلیق قیلما
کونگول بیردیم سنگا دلدار دیب تنگري اوچون ای گل
مینینگ کونگلوم آلیب اغیار غه دلدارلیق قیلما
قدیمي قول لارینگ بی رهلیغیدین نیچه کیم بولمیش
مبارك خاطرینگ آزارلیق بیزارلیق قیلما
مین اول گل عشقیدین قانلار یوتوب رازیمني فاش ایتمان
سین ای کوز دمبدم افشا اوچون خونبارلیق قیلما
رقیبا خاطریم آزرده دور هجران خراشیدین
درشت ایتیب میني اغریتما ناهموارلیق قیلما
تیلاب دلدارني زاري قیلور سین مینگدیک ای بیرم
بوزوغدور خاطریم تینگري اوچون بو زارلیق قیلما

XXXII. [*Also in MS. B.*]

سروی که لطف باغیدا نازك نهالی بار
نازك نهالی نینگ نی بلا اعتدالی بار
قدی بیله بیلیني تخیّل قیلور کونگول
نازك خیالي بارونی نازك خیالي بار
گل نینگ که یوز تجلّی بار حسن باغیدا
اول گلنی کورگالي یوزدین انفعالی بار
دیدیم که بیزگا باقماغي نینگ احتمالي یوق
باقیب تبسّم ایلادي کیم احتمالي بار
بیرم که خورده بین لیغ ارا موشگاف ایرور
اغزي بیله بیلي سوزیدا قیل و قالي بار

XXXIII.

جان تاپتي اعتدال قدینگ دیك نهالدین
یا رب تجاوز ایلاماسون اعتدالدین
اول بیل تخیّلیدا خیالي بولوب کونگول
آنینگ خیالي چیقمادي هرگز خیالدین
هر کیم که بعد و قرب حجابیني قیلدي رفع
غمکین و شاد بولمادي هجر و وصالدین
قیلسادک جمال شاهد غیبي کورارگا جهد
جهد ینگ منقطع بولاکور جاه و مالدین
بیرم حبیب قیلمادي حالینگغه التفات
بوعی هو هیچ حال بماندوغ بو حالدین

XXXIV. [*Also in MS. B.*]

یاشیل لباس ارا اول سرو گلعذارنی کور
کونگول آچیلغو دیک اول دلکشا بهارنی کور
لباسین ایتی یاشیل سرو لاله رخساریم
بهار موسمیدا طرفه لاله زارنی کور
گل اوزرا سنبل سیراب کورماگان بولسانگ
یوزیدا تیر ایچیدا زلف مشکبارنی دور
گهی قرار تاپار بیقرار عشق ولی
قرار تاپمادی هرگز بو بیقرار نی کور
اگرچه زار و گرفتار کوبتورور بیرم
عجب بلاغه گرفتار دور بوزارنی کور

XXXV. [*Also in MS. B.*]

هر سوز که غرض گو دیسه ای یار ایغانمه
ارباب غرض سوزیگا زنهار ایغانمه
گر ایتسا ظاهر قیلادور عشقیغی ایلگا
بالله کیشیگا فیلمادیم اظهار ایغانمه
هردم سنگا یوز سوز مین محروم دین ایتیب
هر سوزدا انینگ یوز غرضی بار ایغانمه
بالله که اغیار سوزی بارچه غرض دور
میندین سنگا بیر سوز دیسا اغیار یغانمه
هر نیچه جفا کورسه وفا ترکی قیلور مو
بیرم که بیلور اوزنی وفادار ایغانمه

XXXVI. [*Also in MS. B.*]

ای سرو شمع مجلس اغیار بولماغیل
وی گل رفیق هر خس و هر خار بولماغیل
اغیار بیرله همدم اولوب جانیم اورتادینگ
تفگری اوچون که همدم اغیار بولماغیل
مین خود غمینگدا زار بولوب مین خدای اوچون
سین بیر سری بونوع دل آزار بولماغیل
یوقتور پری رخی که انینگ زاری بولماغای
سین هم منگا نظر قیل و بیزار بولماغیل
بیرم چو بیلدینگ ایمدی گرفتارلیق غمین
موندین باری کیشغه گرفتار بولماغیل

XXXVII. [*Also in MS. B.*]

تا لباسینگ غیر قانی بیرله گلگون ایلادینگ
قان توکاردین کوزلاریمنی غرقهٔ خون ایلادینگ
کیگالی سیمین تنینگ اوزرا قیزیل تون ای قویاش
کوز بیاضین قان یاشیم بیرله شفقگون ایلادینگ
آتشین گلگونه لیک تون بیرله گلگونونگ مینیب
اوت یالین دیک ییلدوروب شوروشنی افزون ایلادینگ
کورساتیب یوز جان بیله کونگلومگا قویدونگ داغ عشق
اوتاردینگ کونگلومنی و جانیمنی ممنون ایلادینگ
بیرما زلفی ییلانیغه فسوندین نی اسیغ
چون که مهلک راغ بولور هر نیچه افسون[1] ایلادینگ

---

1 MSS. read فزون.

XXXVIII. [*Also in MS. B.*]

جان شیرین آن لعل نکته دانینگ صدقه سی
ولا نی بیر جان بلکه یوز جان بولسه آنینگ صدقه سی
سین داغی بیر نوش لب عشقیدا میندیک زار سین
زار کونگلومگا ترحم ایلا جانینگ صدقه سی
دیدینگ اویرولما باشیمغه کیم روان مین تیلبه گا
سین روان بول مین بولای سرو روانینگ صدقه سی
هم خضر سویی لب جان بخشینگا بولسون فدا
هم مسیح الفاظ جان بخشي بیانینگ صدقه سی
بیرم اولما تلخ کام ار جان شیرین بولماسا
جان شیرینینگ بت شیرین زبانینگ صدقه سی

XXXIX. [*Also in MS. B.*]

ای کونگول مژده کیم اول سرو خرامان کیلادور
یانگي باشدین تن افسردم ارا جان کیلادور
یغه کوزوم اوچادور شادلیغ اشکیني توکوب
مگر اول مردمک دیدهٔ گریان کیلادور
سالادور کونگلوم و تیتراتمغه [1] توشمیش تن زار
ظاهرا دم بدم اول فتنهٔ دوران کیلادور
ینه تن شهریدا آیین عجب دور که بو کون
اول که بار ایردی کونگول ملکیدا سلطان کیلادور
کرچه کوب درد چیکیب اولگالي یتیم غمیدین
شکر لله که باری دردیمه درمان کیلادور

---

1 *tratmaq* to shake لرزدن The form is causative لرزانیدن, but the meaning is here intransitive.

سینه خلوتگهینی خالی اتینگ جان و کونگول
که بو منزلغه بوکون اوزگاچه مهمان کیلادور

کوزلاریم هر نفسی تیلمورادور[1] یولغه باقیب
تا خبر کیلدی کیم اول خسرو خوبان کیلادور

لیک طالع یوقیدین هر نیچه کیم پیک صبا
یوگوروب[2] مژده بیریب چیسن دیسا یالغان کیلادور

بیرما سالما کونگول هجر پریشان لیغدین
کیل ده جمعیت دلهای پریشان کیلادور

XL. [*Also in MS. B.*]

قاشینگغه توشکالی ای سرو گلعذار ساچینگ
میغی ییل ایسکانی دیک[3] قیلدی بیقرار ساچینگ

فراق یار تونی بولدی صبح روشن وصل
تارادا[4] توشکالی یوزینگگا تارتار ساچینگ

آچیلسا نافه یوکی مشک ایسی تاغیلغاندیک[5]
معطر ایلادی عالمنی مشکبار ساچینگ

می ایچرا آب حیات ایلادی نهان اغزینگ
گل اوزرا سنبل تر قیلدی[6] آشکار ساچینگ

اسیر عشقینگ ایماس اوزلوکی بیله بیرم
سالیب تور آنی بوسوداغه ای نگار ساچینگ

---

1 *tilmūrmaq*, انتظار کشیدن بشوق داس آمیز [illegible] of his arrival

2 *yugurmaq* = to hasten towards.

3 like a blowing wind, from *esmak* to blow (intrans.)

4 *taramaq* = شانه زدن مو to comb the hair [illegible] the hair.

5 *taghilmaq* = بو افشاندن to diffuse a scent

6 ترقیلدی = *tar qilmak* تر کردن to make fresh or moist [illegible]

XLI. [*Also in MS. B.*]

منتظـــر وصال ایـــدیم بیـــدل و بیقـــرار هم
رحم که ایمـــدی قالمـــادی طاقت انتظـــار هم
بیر ایماس و ایکي ایماس محنت هجـر و بار دل
محنتیمـــه حساب یوق در دیمـه یوق شمـــار هم
هر کونگولي که بار ایدي محنت و غم غه یار ایدي
یوز الم اختیـــار ایـدي قالمـــدي اختیـــار هم
روحني بلبلونک قیلور جان نی داغی قولونک قیلور
چهـــرۀ گل گلـــونک قیلـــور طـــرۀ تارتار هـــم
هـــر کیشـــي عشقبـــاز دور خاک ره نیـــاز دور
عشـــق ایلـــه سرفـــرار دور بیـــرم خاکسار هم

XLII. [*Also in MS. B.*]

هرگز میغـــي ترحـم ایـلا یاد قیلمـــادیغـــگ
محزون کونگولني قایغـــودین[1] آزاد قیلمادیغـــگ
درد اهلـــي دیک ملاحظـــه خاطریم قیلیـــب
کونگلومني بیر عنـــایت ایله شاد قیلمادیغـــگ
آچیلمادي یوزونگ گلي دین غنچه دیک کونگـول
کیم هجـــر صرصري بیلـــه برباد قیلمـــادیغـــگ
کـــورساتـــمـــادي رسوم محـــنـــت فـــتـــنـه
کیـــم جور و ظلم بیـــوله بو افتـــاد قیلمـــادیغگ
عالمـــدا لفـــظ بی سنـــدي هیچ قالمـــادي
کیم عشـــق ایلیغـــه اني اسنـــاد قیلمادیغـــگ

[1] *qayghu* = grief

هر لحظه یوز عمارت خاطر قیلیب خراب
هرگز بنای مرحمت آباد قیلمادینگ
بس قیل یوق ایرسه تانکلا [1] که انصاف وقتی دور
فریاد ایلاگامین که نی بیداد قیلمادینگ
بیرم نی سوز دورور که سینی یاد قیلماغای
گر یاد ایلادینگ آنی و فریاد قیلمادینگ

XLIII. [*Also in MS. B.*]

ایلاب شعار شیوهٔ بیداد کوزلارینگ
عالمنی قتل ایلادی جلاد کوزلارینگ
اسلام کشوریدا بر افتاد ایلادی
آیین عدل و قاعدهٔ داد کوزلارینگ
یتماس ایدی بورونغی بلاسی که غمزه دین
نسب ایلادی طریقهٔ بیداد کوزلارینگ
اهل حضور خاطرینی صید قیلدیلار
صیادلیغ طریقیدا استاد کوزلارینگ
بولدی یقین ظهور قیامت که بولدیلار
ایکی غزال ایکاچ ایکی صیاد کوزلارینگ
خوش اول زمان که بیر نظر مرحمت بیله
قیلغان کونگولنی قایغودین آزاد کوزلارینگ
چون ترک ایلادی نظر لطف عادتین
بیرمنی قیلدی غم بیله معتاد کوزلارینگ

---

1 *tankla* = to-morrow.

XLIV. [*Also in MS. B.*]

اول سرو قد که سیّد اهل قبول دور
گلدیک یوزي نشاني آل رسول دور
هم عارضي گل چمن آرای مرتضی
هم قامتي نهال ریاض بتول دور
باشینگني بیر دیسه قیلاییین جان بیله قبول
اهل قبول هرني بویورسه قبول دور
مهری کمال فضل الهي دورور ولي
اول فضل قایدا قابل هر بوالفضول دور
بیرم که غیر بزم وصالیدا شاد ایماس
هرگز وصال بزمیدا ایرماس ملول دور

XLV. [*Also in MS. B.*]

نیچه ای گل وصالینگ بزمیدین محروم بولغای مین
تیلار مین تنگري دین کیم بیر یولي معدوم بولغای مین
گلستان جمالینگ بیرله ایل مسرور وه تا کی
مین محزون ملامت کنجیدا مغموم بولغای مین
مین ایردیم محرم و اغیار محروم ایردیلار جانا
بولوب اغیار محرم مین نیدیب محروم بولغای مین
وفاغه آت چیقاردیم کوب جفا تارتیب زهي دولت
که اهل عشق ارا بو اسمغه موسوم بولغای مین
بسی غملار کوروب جانلار چیکیب مجهول مین بیرم
مگر جان تابشوروب یار الیدا معلوم بولغای مین

XLVI. [*Also in MS. B.*]

فغانیمدین فولاغ اغریب مو دور آرام جانیمغه
یوق ایرسه بی اوچون یا رب فولاق سالماس فغانیمغه
فولاغی اغریغان تشویشدین آزرده دور جانیم
بیریب صحت الهی رحم قیل آزرده جانیمغه
نیسر اوکیم آشکارا ناله لار فیلسام اول فولاق سالماس
نی تورلوک یا رب اولغای مطّلع درد نهانیمغه
یقین بیلگاندا غافل بولماسیفی زار نالم دین
قولاغی اغریغی کیلماس ایدی هرگز گمانیمغه
ایسیتما سدین نورون وه نی اوچون گر بولمادیم یا رب
ایسنیتگونچه فولاق اغریغیفی سرو روانیمغه
دونگولدین دیم دونگولگا سوادورور دیرلار غلط ایرمش
ده مهریم هیچ تاییر ایتمدی نامهربانیمغه
اتیمنی یار بیلمای عیردین ایسنار نشان بیرم [1]
نه نام و نی نسان رحمت منینگ نام و نسانیمغه

XLVII. [*In MS B only*]

تاریفگ اولسون پادشاه ذوالجلال
دیّر حاه حلالینگ بی زوال
حضرت تزت کمال لطفیدین
نالماسون عز و کمالینگ نتقال
کورمسون هرگز کمال عز و جاه
ندسگا کم نصن جانینگ دور خیال

[1] Unintelligible t[illegible]

ای خوش اولکیم هجر دشتین طی قیلیب
سزم وصلینگ برله تاپسام اتصال
گه لبینگ روح الهی دین هر نفس
استماع ایتسام کلام پر کمال
گه خطینگ خضری بیله همدم بولوب
حضر تاپقاندیک تاپیب عین وصال
گاه بزمینگدا قیلیب خوشحال لیغ
ایلاسام هر لحظه یوز مینگ ذوق و حال
گاه اولتورسام جمالینگغه باقیب
عین استغراق بیرله گنگ و لال
ایکي آی مدینگ مواییس کورگالی
کورمادیم بیرام قدینگ دیک بیر هلال

QIṬ'AS.

XLVIII.

ای شه تخت گاه جاه و جلال
وی مه آسمان عز و علا
دل صافي بيله سپهر کرم
کف کافي بيله سحاب سخا
هم خطینگ سبزه سیده حسمه نوش
هم لبینگ نوشی ایجود عین شفا
گل یوزونگدا دوزور نسیم حیات
می لعلینگدا دور ... ...

هر اولوک کیم مسیح لب لاریدین
تاپتی جان دیب کلام روح افزا

XLIX.

جان تاپار یوز مسیح لعلینگ دین
لب لعلینگ کجا مسیح کجا
ای لبینگ کامبخش زمرۀ عشق
وی یوزنگ قبلگاه اهل وفا
نیچه کونگول ملازمت کمینی
قیله دور بیرم کمینه ادا
توش که بولدی کمال مسندیدا
جلوه‌گر نیّر جهان آرا
عزم قللوق قیلیب ایدیم پنهان
بولدی ناگه حرارتی پیدا

L.

مسلمان و هندوغه بار دور مدام
ایشیکینگدا جاکیر اوچون باغوینگ
برلوب بارچه هندوغه خوشحال لیغ
مسلمان لار ایچره توشوب قیغوینگ
مسلمانغه هندونی تزویج ایتیب
مسلمان ییغینگ یوقتورور هندوینگ

RUBĀ'IYAT.

LI.

بیرم غه بسی غریب لیق کار ایتي
غربت آني خوار و زار و بیمار ایتی
یا رب که بلا لارغه گرفتار اولسون
هرکیم آني غملارغه گرفتار ایتي

LII.

کوز روشنی یار دلستانیم باراډور
جان گلشنیدین سرو روانیم باراډور
بو خسته اگر قالدي آنینک قوللوغیدین
سین قالماغیل ای کونکول که جانیم باراډور

LIII.

بزمینگ ارا یوز سروروم بار ایدی
رخساریگ ایله کوزومدا نوروم بار ایدي
عالم غمیدین حاصل ایدي غیبت محض
حاصل که وصالینگدا حضوروم بار ایدي

LIV.

بزمینگ که نگار خانه چین اولغای
آندا طرب و نشاط آیین اولغای
مجلس بیگی و غیرغه یوز بسط و نشاط
نی وجه ایله میر بسط غمگین اولغای

LV.

تا بیلگالی قوللوغونگدا اقبالیمنی
هیچ کیم سنگا عرض ایتمادی حالیمنی
لطف و کرمینگ بونوع کم بولماس ایدی
گر بیلسانگ ایدی بواجبی حالیمنی

LVI.

جوبندهٔ عیش و انبساطینگ دورمین
خواهان فراغت و نشاطینگ دورمین
سین مختلط اولمادینگ یوق ایرسه مین زار
نالله که خراب اختلاطینگ دورمین

LVII.

ای دین غمیدین دمی پریشان دورمین
ای دفر هجومیدین هراسان دورمین
بتخانه و مسجد منگا یکسان کورونور
گویا که ای کافر نی مسلمان دورمین

LVIII.

سین تارغایی نم ادماس دور ی تازه نهال
دور د ... و خاطردا غم و جان ... ملال
نو حال بیله بولماس امید وصال
... که ... موجای ایدی مین خسته غه حال

LIX.

اوّل مینی خدمتینگا محرم قیلدینگ
بزمینگ ارا همزبان و همدم قیلدینگ
آخرینه التفات دی کم قیلدینگ
رسوای تمام اهل عالم قیلدینگ

LX.

تا چند غمینگدا اضطراب ایتکای مین
هجر اوتیدا باغریمنی کباب ایتکای مین
خطینگنی کوروب چو قالمادی هوش منگا
معلوم که نی نوع جواب ایتکای مین

LXI.

هم خطبه زبانینگا معیّن بولسون
هم سکّه آتینگ بیله مزیّن بولسون
تا ظلمت و نور بولغوسی جمله جهان
خورشید جمالینگ بیله روشن بولسون

LXII.[1]

شاها سنگا تارحی بیچون بولسون
امرینگغه مطیع دوَرِ گردون بولسون

فرخنده همای اوج عزت سین سین
آتینگ کیبي دولتینگ همایون بولسون

LXIII.

هجرینگ نی خیال قیلماق مشکل
سیندین طلب وصال قیلماق مشکل
حالیمني سنگا عرض قیلای دیدور مین
اما سنگا عرض حال قیلماق مشکل

SINGLE VERSES.

LXIV.

ای پریرو بندۀ زلف پریشانینگ بولای
ای سهي قد صدقۀ سرو خرامانینگ بولای

ای که سرو بوستان اعتدالیم سین مینینگ
ناز بیرله پرورش تاپقان نهالیم سین مینینگ

ای پري پیکر که عمر جاودانیم سین مینینگ
تا تیریک مین سیندین آیریلمان که جانیم سین مینینگ

عیش و عشرت بیرله تا دور قیامت بولغاسین
تا قیامت ای سهي قامت بولغاسین

تاج سیاه ایماس دور اول دلستان باشیدا
سالمیش همای سایه سرو روان باشیدا

ساریغ نقاب و قزیل تاج بیرله اول قد زیبا
کورونور ایله که سرو اوزرا غنچهٔ گل رعنا

END OF TURKI DIVĀN.

این ابیات را بعد از فتح در حاشیهٔ فتح نامهٔ قندهار در بدیهه گفته و نوشته بوده‌اند *

باز فتح غریب روی نمود | که دل دوستان ازان بکشود
شکر لله که باز شادانیم | بر رخ یار و دوست خندانیم
دوستانرا بکام دل دیدیم | میوهٔ باغ فتح را چیدیم
روز نوروز و بیوم است امروز | دل احباب بیغم است امروز
شاد بادا همیشه خاطر یار | غم مبادا نصیب یار و دیار
همه اسباب عیش آماده است | دل بفکر وصالت افتاده است
که جمال حبیب کی بینم | گلی از باغ وصل کی چینم
گوش خرم شود ز گفتارت | دیده روشن شود ز دیدارت
در حریم حضور شاه بهم | بنشینیم خرم و بیغم
بعد ازان فکر کار سند کنم | عزم تسخیر ملک هند کنم
فکر تدبیر کار و بار شود | سیر کشمیر و آن دیار شود
هر در بستهٔ کشاده شود | هر چه خواهم ازان زیاده شود
هر چه خواهیم از زمان و زمین | وآنچه خواهیم از مکان ومکین
یا الهي به ما میسر کن | جمله آفاق را مسخر کن

زد شعله بدل آتش پنهاني من | ز اندازه گذشت محنت جاني من
معذورم اگر سخن پریشان گویم | معلوم شود مگر پریشاني من

تمت برسم کتابخانهٔ نواب نامدار عالم مدار خورشید اشتهار خان خانان میرزا خان بهادر سپهسالار ابن نواب مرحوم مغفور خان خانان محمد بیرم خان بهادر شرف اتمام یافت در پرگنهٔ جالنه پور تاریخ هفتم شهر شوال سنه ۱۰۱۴ کتبه کمترین غلامان باخلاص بهبود کاتب غفر ذنوبه و ستر عیوبه * * فرد *

خدا دایم ازان دل با رضا باد	که کاتب را کند با فاتحه یاد

Baptist Mission Press, Calcutta.

The principal words mentioned in the foot-notes are the following :—

Word.	Number of Ghazal.
Yigit	II
Ushatmaq	III
Qutgharmaq	III
Äviriłmek or üyürulmek	VII
Surmaq	XIII
Quzghalmaq	XVI
Qan yighlamaq	XXV
Söz qatmaq	XXVI
Yashurmaq	XXVII
Titratmaq	XXXIX
Tilmurmaq	XXXIX
Yugurmaq	XXXIX
Taramaq	XL
Taghilmaq	XL
Tankla	XLII

to me a bundle of manuscript fragments containing portion of an Anthology of Persian and Turki poetry, dated A.H. 961.[1] Only about 100 pages remained, but among them I found to my great delight nearly all the Turki ghazals of Bayram Khân which were included in Mr. De's MS.[2] In the case of this copy also it was obvious that the scribe was ignorant of Turki: on the other hand he seems to have had a more accurate original to go upon, and consequently MS. B (as I have called this second copy) in many cases throws light on what was left obscure by MS. A (the name I have given to Mr. De's copy). It is clear that MS. B is taken from a different original, from the fact that it gives additional verses to many ghazals and adds one entire ghazal not included in MS. A. When I first prepared this edition I gave in the foot-notes all the incorrect readings of the two MSS., but in view of the gross ignorance of the Turki language displayed by most of these errors, I came to the conclusion that no useful purpose could be served by such notes: and I have only indicated my amendments of the original in cases where such changes admitted of doubt. Occasionally, where I have had some trouble in arriving at a reading, I have explained the meaning in the notes, chiefly for the sake of adding to the still all too meagre resources of Turki lexicography.

E. DENISON ROSS.

Calcutta, August 1910.

---

1 Bayram Khân perished by the hand of an assassin in A.H. 968.

2 It also contains a portion of the Persian Dîvân. The collection contains no other Turki verses.

INTRODUCTION.

In offering to scholars an edition of the Dîvân or poetical works of Bayram Khân, Khân-Khânân, very little need be said regarding the life of the author. He was one of the most brilliant stars in that constellation of distinguished men which illumined the courts of Humâyûn and Akbar, and his name is writ large on the pages of Indian History dealing with the first half of the sixteenth century.

That Bayram Khân included among his talents a poetic gift of no mean order is a fact familiar to all who have studied his life, but by some curious chance nothing hitherto has been found in support of this claim beyond a few scattered quotations.[1] Some years ago, however, Mr. Harinath De had the good fortune to discover a complete copy of Bayram Khân's Dîvân which had been written, as the colophon tells us, for Bayram's son Abdur Rahîm in A.H. 1014. Mr. De, knowing my interest in the Turki language, very kindly handed this copy over to me, and I at once set to work at its transcription. The Dîvân is really two Dîvâns, one being in Persian and the other in Turki (or Chaghatai), the mother-tongue of the Moghul Emperors of Delhi. As far as the Persian Dîvân was concerned no difficulty was experienced as it is on the whole fairly accurate. But it was quite otherwise with the Turki portion: for this was obviously written by a scribe totally ignorant of the language he was copying: and so distorted were many of the lines that for a long time I abandoned my task as hopeless. By good fortune, however, a few months ago, I had presented

---

1 Abul-Fazl quotes for example the opening verse only of an Ode which Bayram wrote on Akbar's *Qabaq*-shooting (Akbar Namah text, p. 336; Beveridge's Trans., I, pp. 613, 614.) In the present edition the whole Ode will be found. Badauni also quotes a few examples of Bayram's poetry, reference to which will be found in the text.

BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY

THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

NEW SERIES, NO. 1241

THE PERSIAN AND TURKI DÎVÂNS OF BAYRAM KHÂN, KHÂN-KHÂNÂN

EDITED BY

E. DENISON ROSS

Sanskrit Series.

*Advaita Brahma Siddhi, Fasc 2-4 @ /10/ each ... Rs.	1	4
Advaitachinta Kaustubha, Fasc 1-3 @ /10/ each	1	14
*Agni Purana, Fasc 6-14 @ /10/ each	5	0
Aitareya Brahmana, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol III, Fasc 1-5, Vol IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	14	6
Aitareyalocana	2	0
*Anu Bhashya, Fasc. 2-5 @ /10/ each	2	8
Aphorisms of Sandilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Astasahasrika Prajnaparamita Fasc 1-6 @ /10/ each ..	3	12
*Atharvana Upanishad, Fasc. 4-5 @ /10/ each	1	4
Atmatattvaviveka Fasc I	0	10
Açvavaidyaka, Fasc 1-5 @ /10/ each	3	2
Avadana Kalpalata, (Sans and Tibetan) Vol I, Fasc. 1-7. Vol II, Fasc 1-6 @ 1/ each	12	0
Bālam Bhattı, Vol I, Fasc 1-2, Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each ..	1	14
Baudhāyana Çrauta Sutra, Fasc 1-3; Vol II, Fasc 1-3 @ /10/ each	3	12
*Bhāmatı, Fasc 4 8 @ /10/ each	3	2
Bhātta Dıpıka, Vol I Fasc 1 6, Vol. II, Fasc 1, @ /10/ each	4	6
Bauddhastotrasangraha	2	0
Brahma Sutra, Fasc 1 @ /10/ each	0	10
Brhaddevata Fasc 1-4 @ /10/ each	2	8
Brhaddharma Purana Fasc 1 6 @ /10/ each ..	3	12
Bodhicaryāvatara of Çantideva, Fasc 1-5 @ /10/ each	3	2
Çri Çantinatha Charita, Fasc 1-2	1	4
Çatadūşanı Fasc 1-2 @ /10/ each	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS, Fasc 1-4 @ 2/ each ..	8	0
Çatapatha Brāhmana, Vol I, Fasc 1-7; Vol II, Fasc 1-5 Vol III Fasc 1-7; Vol V Fasc 1-4 @ /10/ each ...	14	6
Ditto Vol VI Fasc 1-3; Vol VII, Fasc 1-3 @ 1/4/ each	3	2
Ditto Vol VII, Fasc 1 3 @ /10/ ... -	1	14
Çatasahasrikā-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-13 @ /10/ each .	8	2
*Caturvarga Chintamani, Vol II Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc 1-18, Part II, Fasc 1-10; Vol IV, Fasc. 1-6 @ /10/ each ..	36	14
Ditto Vol IV, Fasc 7-8, @ 1/4/ each	1	4
Ditto Vol IV, Fasc 8 9 @ /10/	1	4
Çlokavartika, (English), Fasc 1-7 @ 1/4/ each .. .	8	12
*Çrauta Sutra of Āpastamba, Fasc 12-17 @ /10/ each	3	12
Ditto Çānkhāyana, Vol I, Fasc 1-7; Vol II, Fasc 1-4, Vol III Fasc 1-4, Vol 4, Fasc 1 @ /10/ each .. .	10	0
Çrī Bhashyam Fasc 1-3 @ /10/ each	1	14
Dāna Kriyā Kaumudı, Fasc 1-2 @ /10/ each	1	4
Gadadhara Paddhatı Kalasara, Vol I, Fasc 1-7 @ /10/ each	4	6
Ditto Ācārasāra, Vol II, Fasc 1-4	3	2
Gobhilīya Grhya Sutra, Vol I, @ /10/ each ..	3	2
Ditto Vol II, Fasc 1-2 @ 1/4 /each	2	8
Ditto (Appendix) Gobhila Parisista ...	2	0
Ditto Grhya Sangraha	0	10
Haralata	1	14
Karmapradıph Fasc 1	1	4
Kalı Viveka Fasc 1 7 @ /10/ each	4	6
Katantra, Fasc 1-6 @ /12/ each .. .	4	8
Katha Sarit Sāgara, (English) Fasc 1-14 @ 1/4/ each	17	8
*Kūrma Purana Fasc 3 9 @ /10/ each . . .	4	6
Lalita-Vistara, (English) Fasc 1-3 @ 1/- each .	3	0
Madana Pārijāta, Fasc 1-11 @ /10/ each ..	6	14
Mahā-bhāsya-pradīpodyota, Vol I, Fasc. 1-9; Vol II, Fasc 1-12, Vol III, Fasc 1-10 @ /10/ each	19	6
Manutīkā Sangraha, Fasc 1-3 @ /10/ each .. .	1	14

BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

NEW SERIES, No. 1241.

THE PERSIAN AND TURKI DÎVÂNS

OF

BAYRAM KHÂN, KHÂN-KHÂNÂN

EDITED BY

E. DENISON ROSS

CALCUTTA

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

1910.